

רזא דאחד

שיחות ודרשות

מורנו הגה"ח ד' דניאל חיים אלתר שליט"א
שנאמרו בבית המדרש 'ארי שבחבורה' ירושלים

שיחות ש"ק פרשת שופטים תשפ"ה
ליל ש"ק + רעוא דרעוין

שיחות ש"ק פרשת כי תצא תשפ"ב
ליל ש"ק

- מרשימות השומעים -

©

כל הזכויות שמורות
למכון 'אור חדש' ירושלים
shiurey.r.d@gmail.com

לקבלת החוברות או גליונות 'ניצוץ אחד'
להערות, תרומות והנצחות,
ניתן לפנות בכתובת דוא"ל הנ"ל

תוכן העניינים

ליל ש"ק פרשת שופטים תשפ"ה

התשובה בשבת - שיפור המצוות והמעשים טובים בשמחה ובהתלהבות ג

שערי המשפט הפנימיים של חודש אלול • תקעו בחודש שופר • 'מלאכה' ו'חכמה' - שני פנים לתשובה • עבודת הבינוני והתקיעה הפנימית של שבת • אחרי ה' תלכו' - הריחוק המקרב • למה תעמוד מרחוק • לרוץ לדבר ה' - אף בשבת • אהבה 'וקדת' - כוח מניע לריצה בלתי פוסקת • חודש אלול - עת התעוררות לאהבה ויראה • כל אחד ואחד כפי שיעור לבו • צמאה נפשי לאלוקים • רודף צדקה וחסד • ואחרי מצותיך תרדוף נפשי

רעוא דרעוין פרשת שופטים תשפ"ה

מאמר א' - לחזות בנועם ה' - תשובה במקל נועם ד

אל תדון את חברך עד שתגיע למקומו • העניו המוחל - המעביר על מדותיו • הזכור חסדי ה' אינו מתרעם כלפי מעלה • משל העבד השיכור • 'לב' נשבר בעת אמיירת 'איה' • לא ב'זושא' פגעו, אלא בפלוני... • השוטרים המעוררים במקל נועם • ימי הכנה לקבלת עול מלכות שמים

מאמר ב' - צעד אחר צעד, בתשובה אמינית, בלב נשבר כב

קוין תשובה איז אויך אַ תשובה • חצי שיעור בכמות, ובאיכות אמתית • הילוך בעבודת ה' - צעד אחרי צעד • עבודת התשובה בזריזות ובאומץ • בתחבולות תעשה לך מלחמה • שבת בו תשוב

ליל ש"ק פרשת כי תצא תשפ"ב

לא להרבות בדמיונות שוא ולא לשמוח את ה' הנותן כח לעשות חיל כח

'כי תבנה בית חדש' למה לי • 'מפר מחשבות ערומים' • 'עד אנה תסתיר' - עד אנה תשית עצות • הביצים שנשברו, העסק שקרס • 'חלמא טבא' - חדוייה מסתייה' • 'מעקה לגגך' - גדר למחשבה • 'תיק' - לשימור • ה' מחשב הדמיון לפרעון • 'שלח תשלח' את החלום • ימי אלול בניצול מחושב

ליל ש"ק פרשת שופטים תשפ"ה

התשובה בשבת - שיפור המצוות והמעשים טובים בשמחה ובהתלהבות

שאר השערים והפתחים הנקראים 'שערים לנפש', והם 'שבע חללי דגולגלתא' (כמוזכר בספר יצירה פ"ד מ"י והאריך מה השל"ה הק' בפרשמן; ועי' חולדות בפרשמן ובפר' צהר (אות יג), ובספ"ק צנ"י לחודש אלול ואגרא דכלה בפרשמן), למען יתעורר במעשיו לשוב עליהם בתשובה כראוי.

בדרך זו נקטינן אף משמיה דא"ז הר"ה ק מרן ה'חידושי הרי"מ' זצ"ל, כי כל פרשיות התורה הנקראות באלול יש להן שייכות ורמז לעבודת התשובה ולתיקון המעשים של חודש זה, ודבר בעתו מה טוב.

תקנו בחודש שופר

איתא בפוסקים (דברי משה ריש סי' תקפ"א, וכן הלכות שם, ועי' פמ"ג ואלוה רצה שם) שנהגו לתקוע בשופר החל מיום ב' דראש חודש אלול עד ערב ראש השנה. למנהג קדום זה יש סמך מהפסוק (תהלים פ"א, ד) 'תקעו בחודש שופר', שמשמעו כפשוטו שיש לתקוע במשך חודש ש"ם [שהם שלשים יום עד כ"ח אלול, כי בער"ה אין תוקעין, ועם שני ימי ר"ה הרי שלשים] וכמובא ב'מטה משה' (שם, ועי' בספר המנהגים).

שערי המשפט הפנימיים של חודש אלול

ימי חודש אלול, המקדימים את יום הדין, נושאים עמם התעוררות מיוחדת בלב כל איש ישראל. בראש ובראשונה זוהי קריאה פנימית להתבוננות, לחשבון נפש עמוק. על רקע זה, מאירה באור יקרות קריאתה של התורה: 'שופטים ושופטים תתן לך בכל שעריך אשר ה' אלוךך נתן לך' וגו' (דברים טו, יח)...

כפי שפתח לנו צוהר הר"ה ק המגיד מקו'ניין זצ"ל בספרו 'עבודת ישראל' (צירס פרשמן), וגילה כי לא בכדי נקראת פרשה זו תדיר בחודש אלול. יש כאן סמיכות פרשיות של זמן, המלמדת על מהות הימים הללו, אשר מוכנים ומסוגלים לשוב בתשובה מתוך חרטה והרהורי לב. בדברים אלו, בא הכתוב לרמז ולהורות למנהגי ישראל, הנקראים 'שופטים ושופרים', כי תפקידם בימים אלו הוא לעורר את העם לתשובה. בד בבד, ישנה קריאה לכל יחיד ויחיד מישראל להעמיד על עצמו 'שופטים' בעיניו ובכל

בסילוק החושך, אלא בהגברת האור. רובד זה מכונן לדברי חז"ל 'חדשו מעשיכם'. כלומר, גם לאחר שאדם חדל ממעשיו הרעים, החכמה שבתקיעת השופר מעוררת אותו להתבונן ולבחון את טיב עבודתו, לשפר ולרומם את אופן קיום המצוות ומעשיו הטובים. השאלה אינה רק 'האם קיימתי את המצווה כהלכתה?' אלא 'כיצד אוכל להוסיף בה עוד אומץ, חיזוק והידור?' אם כן, שני ההיבטים – המלאכה והחכמה, לחדש ולשפר – הם חלק מתהליך התשובה השלם. שניהם דורשים התבוננות במעשי העבר כדי לבנות עתיד מתוקן ונעלה יותר. וכך מתחדש האדם על ידי השופר (עי' אורח החיים להר"ק מקאמרנא פ"ה בפר').

זוהי תשובה מסוג אחר לגמרי – לא תשובת התיקון, אלא תשובת ההתעלות והשמחה. ואמנם, כבר פירש דודי הר"ק **ה'בית ישראל' זצ"ל** (פר' ויקרא ע"פ נפש כי מחטא), כי אינה דומה התשובה על עבירה, לבין התיקון הנדרש בקיום המצוות. בעוד שהתשובה על החטא מתמקדת בחרטה על 'עצם המעשה' הרע, הרי שבמצוות אין האדם מתחרט על כך שקיים אותן, אלא על 'האופן' שבו הן נעשו. זוהי תשובה עמוקה ומעוררת יותר, הבוחנת את איכות הכוונה, ההתלהבות וההידור במעשה הטוב. אם כן, לא מדובר בחרטה על מה שנעשה, אלא בשאיפה מתמדת להתעלות באיך שנעשה, וצריך בזה התבוננות רבה וחכמה עמוקה.

יסוד זה למדנו בתורתו הגדולה של הר"ק **ה'נזעים אלימלך' זצ"ל** (נרתי פרשתן) לבאר מאמר חז"ל (נרתי ס"א): 'צדיקים – יצר טוב שופטן וכו', רשעים יצר רע שופטן וכו',

ברם, יש להעיר על כך, כי הלא בשבתות אין תוקעין, שהרי אפילו אם חל ראש השנה עצמו בשבת אין תוקעין בו. וכיצד, אם כן, משלימים חודש שלם של תקיעת שופר? ולפלא הוא שמצינו רמז בספרים (דברי חיים לר"ה ד"ה [השמיני] נפסקו תקעו; יטב פנים אבני זכרון אות סה, ונפסק תורת אמת [להר"ק ר"י לייבלייג] ליום ב' דר"ה ועוד) שפסוק זה: 'תקעו בחודש שופר' הוא ר"ת 'שבת', וצריך ביאור, דאדרבא בשבת אין תוקעין. ברם, לקושטא דמילתא, קושיא זו, היא לכאורה המפתח להבנת עומקה של עבודת התשובה כולה.

'מלאכה' ו'חכמה' – שני פנים לתשובה

הבה ונתבונן בעומק דברי חז"ל המבארים כיצד השופר טומן בחובו שתי בחינות, שני רבדים של עבודת התשובה: רובד ה'מלאכה' ורובד ה'חכמה'.

אמרן חז"ל (שבת קי"ז; ט"ז קל"ה; ר"ה ט"ז) כי תקיעת שופר 'היא חכמה ואינה מלאכה'. יש לרמוז בדבריהם הקדושים, כי תקיעת שופר אינה רק 'מלאכה', אלא יש בה גם ענין של 'חכמה'. כלומר, שמצד אחד יש בה ענין של מלאכת התשובה, שהיא עבודה גדולה ומלאכה רבה, של חרטה, עזיבת החטא ושינוי הדרך. זהו הרובד ההכרחי של עקירת הרע, שעליו דרשו חז"ל 'שפרו מעשיכם'. כלומר, תקיעת השופר מעוררת את האדם לחדול מדרכיו הרעות, להתחרט על עבירותיו ולקבל על עצמו דרך חדשה ומתוקנת.

אך מצד שני יש בתקיעת השופר גם 'חכמה' נפלאה. ה'חכמה' אינה עוסקת עוד

ונמצא צריך האדם להחזיק בשני מדריגות יחדיו יהיו תמים אצלם כאמרם ז"ל בכל לבבך בשני יצריך. וזהו כגון אנו בינונים'.

על פי זה ביאר שם: 'שופטים ושופרים תתן לך' רמז לשני שופטים הנ"ל, דהיינו היצר טוב והיצר הרע וכו' 'בכל שעריך' כי לכל דבר מצוה וקדושה יש לו שער בפני עצמו, וכל מה שאדם עושה בעולם הזה תורה או תפלה או איזה קדושה, הוא פותח שער'.

וזה מרומז גם בשם 'שופר', מלשון שיפור והתחדשות - 'שפרו מעשיכם' (ויקרי"ר כט, ו), וכמו שאומרים בר"ה. והיינו, שמורים לאדם: עליך לשפר מעשיך, כלומר לשפר גם את המצוות שיהיו טובים ושלמים יותר ללא מגרעת וחיסרון.

נמצינו למדים, כי התשובה אינה רק חזרה מחטא, אלא שאיפה מתמדת לשפר, ללטש, ולהוסיף שמחה ושלמות בעצם קיום המצוות.

בזה הרווחנו להבין את ההבדל בין תקיעת שופר בימות החול לבין שבתות שבאלול. כי אכן, ענין תקיעת שופר הוא חודש שלם כולל ימי השבתות שבו. ובעוד שתקיעת שופר בימות החול נעשית כהלכתה בחלק ה'מלאכה' שבה, כלומר, היא קול חיצוני המעורר להתעורר ממנה בתשובה, תיקון המעשים הלא טובים ושינוי הדרכים מעתה והלאה, וכמאמרם (בר"ה טו,; טז, לה) 'אמרו לפני מלכיות על מנת שתמליכוני עליכם וכו'', ובמה בשופר, וכמו שכתב הטור בשם פרקי דרבי אליעזר, בביאור הטעם שתוקעים בחודש אלול, כי בעת עלות משה רבינו לקבל

בינונים זה וזה שופטן וכו', אמר רבא: כגון אנו בינונים'. וביאר הרה"ק את הכוונה: 'כי כן דרך הצדיקים שיש להם מוכיח בקרבם וכו' ומראה להם גם במעשיהם הטובים איך שחסרו ולא עשאו כהלכתן כראויה לעשות להבורא יתעלה. וזהו 'יצר טוב שופטן'. ולא כן הרשעים, כי נהפך הוא, שכל מעשיהם טובים בעיניהם, וגם המעשים רעים שעשו, מראה להם היצר הרע שטוב עשו, וזהו 'יצר הרע שופטן'.

הצדיק, אם כן, עסוק כל כולו בעבודת ה'חכמה', בשכלול וליטוש מתמיד של הטוב. אך הרשע, כלוא בעולם ה'מלאכה' במובנו השלילי - הוא עסוק בלהצדיק את מעשיו ואינו פתוח כלל להתעלות.

עבודת הבינוני והתקיעה הפנימית של שבת

אמנם הדרך השלישית, דרך הביניים, היא הראויה לכל, עבודת הבינוני משלבת את שתי הבחינות גם יחד. כמבאר בהמשך דברי ה'נועם אלימלך' שם: 'בינונים זה וזה שופטן' וכמו שאמר רבא 'כגון אנו בינונים' דהיינו שאדם צריך להחזיק עצמו בשני דרכים האלו, להתווכח בקרבו תמיד על מעשיו, שיהיה תמיד לנגד עיניו שהוא בעל חסרון שמחסר בעבודתו יתברך שמו ואינו יוצא ידי חובתו בעשותו אחת ממצות ה' וכו' אך אף על פי כן לא יחזיק עצמו כרשע ח"ו וכו' כי אם ח"ו יחזיק עצמו כרשע אזי אין לבו בקרבו לעשות איזה מצוה או תורה ותפילה ואיזה עובדא כשרה וישרה, כי מתיאש עצמו באומרו שאין ראוי לזה,

לשמוע לדברי הנביא, כגון הכא שמצנח לעבוד עבודה זרה, אזי זהו איסור גמור, ומה מקום נסיון יש כאן יותר מכל שאר מצוות ועבירות שבתורה.

ועוד יש להבין, מה שנאמר 'הישכם אוהבים את ה', מדוע נקט ענין אהבת ה', והלא יותר נכון לומר 'יראים' מה', כי הוא נוגע ליראת ה'.

'אחרי ה' תלכו' - הריחוק המקרב

נבוא ליישב את הדברים, על פי סיפור נפלא, כפי שסופר על ידי הגה"צ רבי יצחק שלמה אונגאר זצ"ל רבה של קהל חוג חתם סופר. המעשה, אירע עם רבו הגה"צ רבי חיים צבי מנהיימר זצ"ל רבה של אונגוואר וראש ישיבה גדולה, מחשובי תלמידי הגה"ק ה'חתם סופר' זצ"ל. מעשה שהיה כך היה: ארבעה גויים עשו עסקה מוצלחת והרוויחו סכום נכבד. בכדי שלא להיטלטל עם הכסף, החליטו להטמינו בקרקע. הם יצאו מהעיר, ובאישון לילה חפרו בור בפינה נסתרת והטמינו בו את כספם.

למחרת, כששבו למקום, גילו לתדהמתם כי הבור ריק, אין בו כסף. היה ברור להם שאחד מהם מעל בכסף, שכן איש מלבדם לא ידע על המטמון. הם פנו אל הכומר המקומי שישפוט ביניהם, אך הלא, שלא ידע כיצד לשפוט בענין זה, הפנה אותם אל רב העירייה החכם, הלא הוא רבי חיים הערש זצ"ל, שנודע בחכמתו ובישורו גם בין הגויים, ובטוח הוא בחכמתו שימצא פתרון לתעלומה ויכיר את הגנב.

את הלוחות האחרונות, תקעו להזכיר את העם שלא לטעות אחרי עבודה זרה, והיא תקיעה של חרדה ושל מניעת החטא, הרי שבשבת של אלול 'תוקעים' בכמה ליום חגנו, היינו בפנימיות חדרי הלב המכוסים, בבחינת 'חכמה' מוסתרת. בשבת, בהיעדר המעשה החיצוני, העבודה הופכת להיות פנימית לחלוטין. זוהי עבודת ה'חכמה' הטהורה: לעשות את המצוות ביתר חיבה, ביתר התלהבות, בהבנה וכוונה ובחיבור אמיתי, והיא תקיעה של המלכת מלך. וכמו דאיתא מרבינו סעדיה גאון באחד מטעמי תקיעת שופר, שהוא כדרך שהיו תוקעין ומריעין בעת המלכת המלך, והיא מעוררת להמליך את הקב"ה בשמחה, 'ישמחו במלכותך שומרי שבת', להמליכו ולייחדו בחשק ובשלמות המצוות כדי לעשות רצונו ולעבדו בלבב שלם.

על פי זה נסע ונלך להבין מאמר התורה בפרשת ראה (דברים י"ג, ד): 'לא תשמע אל דברי הנביא ההוא וגו' כי מנסה ה' אלוקיכם אתכם לדעת הישכם אוהבים את ה' אלוקיכם בכל לבבכם ובכל נפשכם'. וכבר תמהו המפרשים (עי' אג"ז; רמב"ן ורש"ם ועוד) איזה 'ניסיון' יש כאן יותר מכל שאר המצוות שבתורה, אשר בזה מנסה ה' את ישראל? והלא כל מצוה צריך לקיימה כי היא דבר ה' כפי שנצטווה האדם, ולא להתפתות אחרי משאות שווא ומדוחים. ומה שייך כאן יותר ענין של ניסיון ובחינה? וממה נפשך, אם נצטוונו לשמוע לדברי הנביא, וכמו בציווי אליהו בהר הכרמל להקריב בבמה, אזי זו מצוה ומחוייבים אנו בה, ואם נצטוונו שלא

מסיפור זה אנו למדים על מהות הניסיון של 'מנסה ה' אתכם'. כאשר בא נביא שקר ומפתה את ישראל לעבור על דברי התורה, חלילה, ואף מביא אותות ומופתים המתקיימים, מבחנם של ישראל הוא בתגובתם הראשונית. הקב"ה בוחן מי הוא זה שברגע הראשון שמח ורווח לבו למשמע ה'פטור' מקיום מצווה או 'היתר' לעבירה... הניסיון אינו על המעשה, אלא על תנועת הלב, בדומה לאותה אנחת רווחה.

בשבריר הרגע הזה טמון הניסיון: האם ישמח בלבו על החופש לעשות ככל העולה על רוחו, או שמא דוקא הרגשת הפסד תהא לו על אבדן הזכות הגדולה להיות עבד לקונו ולזכות לקיים את מצותו ולהשתעבד לאיסוריו. זהו המבחן על 'חכמת' התשובה, על שמחת המצווה, על האהבה. האם קיום המצווה הוא עול כבד, שאנחת רווחה מלווה את ההיפטרות ממנו, או שמא הוא עצם החיים, ושמיעת הפטור תביאנו לידי אנחת צער על החמצת הזכות הגדולה.

נל פי זה יובן המשך הפסוק דכתיב בתריה: 'אחרי ה' אלוהיכם תלכו ואותו תיראו ואת מצותיו תשמרו ובקולו תשמעו ואותו תעבדו ובו תדבקו'. שתמהו המפרשים על קביעת מקומו באמצע פרשת נביא השקר. אולם לדברינו אתי שפיר, כי זה היה תכלית הניסיון, 'מנסה ה' אלקיכם אתכם הישכם אוהבים'. האם רצוננו יציב וקיים לדבוק בו באהבה, או שמא אנו מקיימים גזרותיו כמוכרחים מחוסר ברירה ח"ו.

באן ארבעתם לביתו של הרב, ישבו וסיפרו את סיפורם. הרהר הרב קלות ומיד פטר אותם, באומרו: 'וכי נביא אנוכי? כיצד אוכל לדעת מה היה שם באישון לילה? ! אינני יכול לעזור לכם'. הם קמו לצאת, אך לפתע קרא להם הרב שוב. הוא הושיבם, שמע שנית את גרסתם, אך שוב פטרם באותה התשובה.

הדבר חזר על עצמו כמה פעמים: בכל פעם שעמדו לצאת, קרא להם הרב חזרה, חכך בדעתו, ולבסוף טען שאין בידו פתרון. בפעם הרביעית, לאחר ששמע את הסיפור, הוציא פתק מכיסו, רשם עליו כמה מילים, סגר אותו והפקידו בידם למסור לכומר.

הכומר פתח את הפתק, ובו היה כתוב בקצרה: 'פלוני הוא הגנב!'. הוא קרא לשוטר העיר, וזה הטעימו מנחת זרועו עד שהורדה במעשיו והשיב את הגזילה.

כעבור זמן, פגש הכומר את הרב, חכימא דיהודאי, רבי חיים הערש זצ"ל, ושאל אותו: 'אמר לי הרב, מהיכן נטל ידיעה זו ואיך עלה על עקבות הגנב בלא חקירה'.

ענה לו הרב: 'כאשר ישבו ארבעתם לפני, שמתי לב שמיד כאשר פסקתי ואמרתי כי אינני יכול לעזור להם, קם אחד מהם במהירות רבה יותר ובאנחת רווחה, והבנתי כי לכאורה הוא זה שמעל בכסף, כי שש ושמח על כך שלא יעלו על עקבותיו, אך לא רציתי לקבוע מסמרות בזה בפעם הראשונה, שמא מדובר במקרה. לכן, שבתי וקראתי להם שוב ושוב, ובכל פעם הדבר חזר על עצמו. תנועות גופו ומבע פניו הסגירו אותו'.

למה תעמוד מרחוק

וכבר נודע המעשה (ראה גליון 'צנאות דשא' פר' כי תצא תש"פ מפי עד ראה' ושמעיה הרה"ג רבי חיים פנחס לוינסקי ז"ל לאב"ד הנוצר שעמד שם) כאשר הגה"ק ה'חפץ חיים' זצ"ל נפגש עם זקני הרה"ק מרן ה'אמרי אמת' זצ"ל בכנסייה הגדולה הראשונה [בווינה שנת תרפ"ג]. לאחר סיום האסיפה עזבו שני הצדיקים את המקום, והמתינו להם בחוץ שתי מוניות לקחתם לאכסניה. כאשר התכונן החפץ חיים להיכנס למונית, הבחין בזקני ה'אמרי אמת' שעומד שם ורמז לו שייכנס עימו למונית. בדרך שאל ה'חפץ חיים' את זקני: מדוע בפסוק הזה נאמר 'אחרי' שהוא לשון מופלג ורחוק, וכמו שנאמר בתחילת פרשת ראה 'אחרי דרך מבוא השמש' וברש"י שם: 'הרבה והלאה למרחוק, וזהו לשון אחרי, כל מקום שנאמר אחרי מופלג הוא'. והרי צריך אדם להיות סמוך ודבוק לה', והוה ליה למימר 'אחרי' (עי' רש"י דברים יא, ג).

ויצא ויאמר לו זקני: 'איך וועל איך ענטפערין אַ חסידי'שע תירוץ', ואמר לו בהאי לישנא: 'ווי ווייט מ'האלט זיך ווייט - אזוי ווייט זענען מיר נישט ווייט'. כלומר, במידה שאדם מחזיק עצמו בבחינת 'אחרי' - שהוא רחוק ומופלג מה', בה במידה יכול לזכות להגיע למידת 'ובו תדבקו', וכפי שנאמר: 'קרוב ה' לנשברי לב' (ועי' ליקוטי יהודה פפרשטין בשם המדושי הרי"ם, ויסוד זה מובא בספר מולדות יעקב יוסף סו"פ קדושים).

ל'ענייננו יש לומר ולהוסיף, כי אכן הן הן הדברים. התורה מעוררת את האדם ומעמידתו בניסיון לראות: 'אחרי ה'

אלוקיכם תלכו'. היא שואלת את האדם: 'האם אתה מרגיש 'אחרי'? האם אתה מכיר בכך שעדיין אינך שלם? מדוע הנך עדיין בריחוק הלב ואינך מלא דבקות כראוי? ומדוע כאשר בא נביא-שקר ומנסה למשוך אחריך, עדיין הלב מגמגם ואינו זועק מיד: 'ה' הוא האלוקים'. אמנם 'אותו תיראו ואת מצותיו תשמורו' - אתה ירא שמים ומדקדק בקלה כבחמורה, אבל מדוע אתה נגרר ונסרך 'אחרי', רחוק ומופלג, מדוע אינך משתוקק למצוותיו באהבה וברצון, מדוע אינך ממחר לרדוף אחר המצוות, כמו שנשתבחו האבות הקדושים, שעליהם נאמר 'האלקים אשר התהלכו אבותי לפניו', הם הגיעו למדרגה כה גבוהה של דבקות עד שתחושת הריחוק התבטלה והם חשו תמיד 'לפני' ה', והליכתם בקיום רצון ה' היה מתוך שמחה ודבקות ושלמות, ועוד בטרם נצטוו כבר קיימו את כל התורה כולה. ועל זה עלינו לשוב בתשובה, לא רק לתקן את המעשים, אלא להחדיר בקרבנו קיום רצון ה' בשמחה ובלב שלם.

לרוץ לדבר ה' - אף בשבת

בעין זה ניתן לומר באופן אחר, לאידך גיסא ולמעליותא, כי הפסוק משבח את ישראל באומרו: 'אחרי ה' תלכו', עליכם להרגיש תמיד רחוקים מהיעד, וכי עדיין לא יצאתם ידי חובה, ותמיד יש להוסיף ולרוץ מהר יותר ובזריזות רבה יותר, בבחינת 'רוץ עבדך כמו איל ישתחוה אל מול הדרך'.

כך למדנו מתורתו של אא"ז הרה"ק ה'חידושי הרי"ם' זצ"ל כפי שקיבלתי מאבא מארי זצ"ל (עי' פני"מ שלח תשנ"ה; סדר תשנ"ה)

אלא טירחא יתירא המדמה מעשה חול, אך כאשר הריצה היא לדבר מצוה, אין היא נחשבת לטורח כלל, אלא היא עונג ונחת רוח לנפש. לפיכך, יש ראייה מהפסוק להיתר לרוץ בשבת לדבר מצוה.

אהבה יוקדת - כוח מניע לריצה בלתי פוסקת

וזאת אמרה התורה: 'אחרי ה' אלוקים תלכו', לעולם תרגיש עצמך כמי שצריך למהר ולצעוד ביתר שאת וביתר עוז, כי עדיין רחוק ומופלג אתה מן המטרה הקדושה של עבודת הבורא באהבה ובשלימות. ותמיד 'אחרי ה' ילכו', תמיד תדרוש מעצמך לזרוז את רדיפתך, באמור לנפשך, הלא עדיין רחוק ומופלג אני, וכאריה ישאג אין הריצה מספקת גדולה ככל שתהא, עדיין כהליכה בנחת תיחשב.

זֶהְךָ הטעם שהזכיר: 'הישכם אוהבים', לרמוז על מניע עמוק זה - **אהבת ה'**. האוהב את ה' באהבה יוקדת, מדלג על ההרים ומקפץ על הגבעות, ורץ בכל כוחו להשיג את קונו ולקיים את רצונו. הוא אינו חוסך במאמץ, ומוכן למצות את כל כוחות נפשו לרדוף בהרים ובגבעות, על הסלעים והאבנים. אם יגוף את רגלו, לא יחוש כל כאב. ושום מכשול - גשם או שלג - לא יעצורוהו מלהשיג את מטרתו בנפשו ממש, לבוא אל המלך ולעמוד לפניו במורא, בבושה ובהכנעה, ולבו מלא שמחה לאין קץ על שזכה להנות את המלך (עי' באמ"ח פ"ר משפטים ד"ה

לא תהיה משכנה)

ומסעי משנ"ז), אשר ביאר את דברי חז"ל (נרדמים) 'היוצא מבית הכנסת אל יפסיע פסיעה גסה וכו', אבל למיעל מצוה למרהט וכו', א"ר זירא: מריש כי הוה חזינא להו לרבנן דקא רהטי לפרקא בשבתא, אמינא קא מחללין רבנן שבתא. כיון דשמענא להא דרבי תנחום א"ר יהושע בן לוי לעולם ירוץ אדם לדבר הלכה ואפילו בשבת שנאמר: 'אחרי ה' ילכו כאריה ישאג' וגו', אנא נמי רהיטנא. ה'חידושי הרי"מ' מדקדק, מנין למדו חז"ל מפסוק זה היתר לרוץ **בשבת**, שכן ניתן היה לפרש את הפסוק כמתייחס לחול. ואמר בלשון קדשו: אין אנו מבינים נכון את הפסוק, וממילא אין דברי הגמרא נהירים לנו. אם נבין היטב את מאמר הכתוב נבין נכון את דברי הגמרא. כאשר נתבונן בפסוק 'אחרי ה' ילכו כאריה ישאג', הרי שהיה צריך לומר 'ירוצו' או 'יחפזו', שהרי מול אריה שואג - בני אדם נמלטים באימה ובכל כוחם מחמת סכנת נפשות. אלא, אדרבה, היא הנותנת, כי במרוצתו מסכנת האריה - ככל שהאדם יתאמץ לנוס על נפשו, עדיין לא יהיה שבע רצון מכך, עדיין יבקש למהר ולרוץ יותר ויותר מהר, בכוחות לא לו, כדי להציל את חייו. והריצה המהירה ביותר עדיין תיחשב בעיניו כהליכה איטית, לעומת גודל הפחד והסכנה. ומעתה, הלא הדברים קל וחומר, אם בסכנת הגוף כך הרי בחיי הנפש על אחת כמה וכמה. שבכל הקשור לרדיפה אחר דבר ה', כל ריצה, גם מהירה ביותר - אינה נחשבת אלא כהליכה איטית, שהרי היא בגדר 'נייח נפשא', ויש לו תועלת והנאה מכך. מכאן למדנו לענין שבת: ריצה בשבת אינה מלאכה

ולקיים מצווה, בשלמות ובכוונה, בציפייה ובהכנה, בהשתוקקות ובשמחה עילאית.

כמוה נאה מעשה שהיה עם הרה"ק רבי ברוך שפירא זצ"ל, האדמו"ר מטשיזיבה [בנו של רבי יוסף זצ"ל, חתנו של הרה"ק רבי נתן, אחי הרה"ק הרבי ר' אלימלך מליזענסק זי"ע]. נודע הרה"ק רבי ברוך כאחד מן האריות שבחבורת תלמידי הרה"ק מקוצק.

סיפר הרה"ק על עצמו: שנה אחת, בבוקרו של ראש השנה, בהיותו שוהה בצל רבו הרה"ק הרבי ר' בונם מפשיפא זצ"ל, נכנס לחדרו של הרבי לבקש דברי חיזוק. לבו היה שבור ורצון, לאחר שעמד ב'חשבון נפש' עמוק והרגיש כי איננו שלם במעשיו, עד שנדמה לו כי אבדה כל תקוה.

בעודו עומד על סף החדר, הבחין בו הרבי ר' בונם ותפס מיד את מחשבותיו, ופתח בסיפור נפלא: פעם אחת נסע הגאון הקדוש רבי עמנואל חי ריקי זצ"ל הי"ד בעל 'משנת חסידים' זצ"ל [בספר בית קוצק מובא כי מדובר בהגאון רבי משה חגיז בעל 'משנת חכמים'. ואילו בספר עשר מאמרות ועוד, לא מוזכר שם בעל המעשה, אלא 'בעל ספר משנת חסידים', הלא הוא רבי עמנואל חי ריקי זצ"ל, ובהקדמת ספרו 'חזה ציון' על תהילים כותב רבי עמנואל: 'ומלונדריש דרך אניה בלב ים נסעתי לחזור לליוורנו, ונשברה האוניה על שפת הים של ספאניה סמוך לג'יבילטאר, וגם שם נעשה לי נס בתוך נס כי מאחר שניצולתי מהים וניצלתי מהשביה' באניה בים הגדול, והמסע נמשך כמה שבועות. והנה, בבוקרו של ראש השנה, פרצה לפתע בהלה עצומה בין כל הנוסעים: נפרץ חור גדול בדופן הספינה, המים פרצו

חודש אלול - עת התעוררות לאהבה ויראה

פסוק זה 'אחרי ה' ילכו כאריה ישאג' אף טומן בחובו רמז לעבודת חודש אלול. ימים אלו, בהם תוקעים בשופר, באים לעורר את הלב, כמאמר הנביא (עמוס ג, ו), 'אם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו וגו', ובהמשך (ס"ט): 'אריה שאג מי לא ירא, ה' אלוקים דיבר מי לא ינבא'. עלינו לעורר בלבנו יראתו ואהבתו, לקיים את רצונו ולבחון את אופן קיום המצוות, 'שפרו מעשיכם', שיהיו בתיקונן ובשלמותן.

כל אחד ואחד כפי שיעור לבו

הקב"ה העניק לכל יחיד שיעור רוחני ייחודי משלו. רעיון זה נרמז בפסוק בפרשתנו: 'שופטים ושופטים תתן לך בכל שעריך'. ואיתא לפרש שהוא מלשון שיעורים, כלומר, כל אדם נדרש לשפוט את מעשיו לפי שיעורו הפרטי. כמאמר הזוהר הקדוש (מ"ב דף קג): 'נודע בשערים בעלה דא קוב"ה, דאיהו אתידע ואתדבק לפום מה דמשער בלביה, כל חד כמה דיכיל לאדבקא ברוחא דחכמתא, ולפום מה דמשער בלביה הכי אתידע בלביה, ובגין כך נודע בשערים, באינן שערים'.

הפסוק מוסיף ואומר: 'אשר ה' אלוךך נותן לך'. כלומר, כל אדם, לפי מה שהוא מרגיש ומשער בלבבו, זוכה לדרגה אחרת של אלוקות. ובהתאם לכלים, להשגות ולהרגשות שהעניק לו ה' יתברך, כך הוא יכול להשיג אלוקות וגדלות ה'. ביטוי לדבר זה מצוי במידת האהבה שבו: כמה הוא מוכן לרוץ

ב'ינונים זה וזה שופטן'. גם היצר הרע, ה'מרגיע' את האדם ומצביע על המצוות שכבר קיים, יכול לשמש ככלי לעבודת ה'. יש למנות בפנימיות הנפש 'שופטים' ושופטים וגו' בכל שעריך', כל חד לפום שיעורא דליביה, לשמוח בכל מצוה ולהוסיף שלמות בהן כפי כוחו ומצבו הרוחני.

מכאן ממשיך הכתוב ואומר: 'צדק צדק תרדוף'. כלומר, רדוף אחר השלמות במצוות, אל תסתפק במועט, אלא חפש כל העת להוסיף קדושה ודבקות. וכפי שאנו מבקשים בסיום תפילת 'שמונה-עשרה': 'ואחרי מצוותיך תרדוף נפשי'. וכבר דקדקנו לעיל כי לשון 'אחרי' משמעו ריחוק מופלג. אלא, אף כשאדם מרגיש עצמו רחוק מאד, עד שנדמה לו שאין לו חלק בעבודת ה', דוקא אז עליו לרדוף בכל כוחו אחר קיום המצוות, למלא ידיו במעשים טובים, להתקרב אל ה' ולעבודתו.

צמאה נפשי לאלוקים

זו היתה מדתו של דוד המלך, שנאמר בו (שמואל ב' 6 י"ט, ט'): 'ויהי דוד לכל דרכיו משכיל' וה' עמו'. דבוק היה בה' בכל עת, השכיל בכל מעשיו, וזכה להיות רגל רביעי במרכבה (ויהי"ק ח"ב דף ט"ז). וכך דרשו חז"ל בגמרא (פסחים ו') 'בדוד הוא אומר (שמואל ב' ט', טו) 'ויהי דוד עושה משפט וצדקה'. והלא כל מקום שיש משפט אין צדקה וצדקה אין משפט וכו' דן את הדין זיכה את הזכאי וחייב את החייב, וראה שנתחייב עני ממון ושילם לו מתוך ביתו, זה משפט וצדקה משפט לזה וצדקה לזה, משפט לזה שהחזיר לו ממון וצדקה לזה ששילם לו מתוך ביתו'.

פנימה, והאניה החלה לשקוע. רב החובל וכל המלחים היו מבוהלים, ולא ידעו היכן מקור הפרץ כדי לסתמו, והיה חשש סכנה לחייהם של כל יושבי הספינה.

בו ברגע ציוה הגאון לבעל התוקע שהיה עמו: 'מהר ותקע בשופר!' – וכך עשה. בירך ברכה כדת וכדין, ותקע בשופר כתיקונו של יום. והנה פלאי פלאות! מיד לאחר התקיעות התגלה מקום החור שבדופן הספינה, המלחים מיהרו וסתמוהו, והאניה ניצלה, וכולם הגיעו בשלום אל מחוז חפצם.

ביאר הרבי רבי בונם זצ"ל, שלא היה הדבר מעין 'סגולה' להצלה, חלילה לומר שהגאון תלה תקותו בכך שהשופר יציל אותם. לא זו הדרך! אלא הגאון השתוקק בלב שלם לקיים מצוה נוספת, ולו אחת, בטרם ימות. מתוך אהבת ה' וערגת נפשו לדבקות בו, ביקש שתהא לו לפחות עוד מצווה אחת להיאחז בה בטרם יטבע בים. ובזכות אותה כוונה טהורה, ובזכות חיבת המצווה – ניצלה הספינה. שכן אמרו חז"ל: מצוה בעידנא דעסיק בה מגנא ומצלא.

בסיפור זה ביקש הרבי ר' בונם להבהיר לרבי ברוך טשיזיב'ער, שאל לו להתעצב אל לבו. ההיפך הוא הנכון: על האדם לשמוח ולגלל בכל מצווה המזדמנת לידו לעשות בה רצון ה'. אם ניתנה לנו מצות תקיעת שופר, עלינו לתפוס בה בשתי ידיים ולקיימה בשמחה ובהתעלות הנפש.

דברים אלו עולים עם דברי הרה"ק הרבי ר' אלימלך זי"ע שהובאו לעיל, כי

אם כן, איך אפשר שבכל עיר יושבים דיינים הדנים את העניים והעשירים יחד, והלא כל דיין הוא 'נוגע בדבר' מצד טבע הדברים? וכאן קשה לתרץ שלא היה הדיין יודע ומכיר בתושבי העיר מי מהם עני ומי עשיר.

ברם, נראה לומר דקושיא מעיקרא ליתא. דוד המלך לא הצטער כלל על כך שהיה עליו לשלם לעניים מכיסו, אלא אדרבא - שמח שמחה גדולה על שנזמנה לידו מצוה להתחסד עם נזקק ולחזק את לבבו. לא היה רואה בזה 'הפסד' ממון, אלא רווח נצחי שאין לו שיעור. ושוב לא היה כלל 'נוגע' בדבר.

זוהי המדרגה שעלינו לשאוף אליה - לשמוח שמחה פנימית בכל הזדמנות שניתנת לנו לעשות רצון ה', גם כאשר הדבר כרוך בויתור ממון, עמל או מאמץ. כפי שמצינו לחסידי קמאי, חסידים ואנשי מעשה שהכרנו בעצמנו, שהיו מוצאים תענוג רוחני של ממש בבזבז ממונם על מצוות, וניחא להו למיעבד מצווה בממוניה.

רודף צדקה וחסד

סיפור נפלא, אשר בודעי ומכיר קאמינא. הנגיד הרבני, הרה"ח ר' יעקב יהודה רזנקרניץ ז"ל מאנטווערפן, היה מגדולי תומכי תורה ועושי חסד, ובנה בתים גדולים לה' ולתורתו [נלב"ע בשיבה טובה בשנתו המאה כ"ג שבט תשפ"א]. בין שלל מעשיו הטובים נטל על עצמו מצוה מיוחדת להחזקת יתומים, ובכל משפחה שנכנסה תחת חסותו - היה נוטל על עצמו להוציא מכיסו ולשאת בכל הוצאות נישואי הילד הראשון.

דקדק בזה הגאון רבי יודף רבינוביץ זצ"ל [מגדולי חכמי ירושלים ותלמידו המובהק של הגה"ק מטשעבין זצ"ל], בספרו 'כרם חמד' דיוק נפלא: כיצד היה בכוחו של דוד המלך לדון עני ועשיר? והלא ידע בעצמו שאם יתחייב העני ממון - ישלם לו מכיסו, ואם כן הרי הוא נחשב 'נוגע בדבר', וכל דיין הנוגע בדין - פסול לדון בו. ובודאי כאן, שהוא בעצם כמו דן את עצמו, האם יצטרך לבסוף לשלם מביתו או לא.

וכתב לתרץ, שהרי אמרו חז"ל (ספ"ט פ"ב). שבידן תורה חייבים בעלי הדין ללבוש בגדים שווים, כדי שלא ישא הדיין פנים לזה או לזה, שלא יכבד את העשיר ולא יבזה את העני. נמצא, שכאשר היו באים לפני דוד המלך לדין, שניהם לבשו בגדים שווים, כעשירים או כעניים, ולא ידע דוד מי מהם עני ומי עשיר. ורק לאחר שפסק את הדין והכריע מי חייב ומי זכאי, בירר מי הוא זה שנתחייב ממון, ואם הוא היה עני - אזי היה משלם לו משלו.

בכך נמצא, שדוד המלך לא היה נוגע בדבר כלל בשעת הדין, שהרי פסקו לא הושפע כלל מידעת מצבו של אחד מבעלי הדין, אלא היה נקי וצח מכל נגיעה אישית.

אמנם לא סגי בתירוצ זה לבדו. שהרי באמת קושיא זו אינה רק אצל דוד המלך, אלא היא שאלה כוללת בכל דיין היושב בדין, שכן אמרו חז"ל (ב"ב מג.) 'האומר תנו מנה לעניי עירי - אין דנין בדייני אותה העיר'. נמצא יש לו הנאה ממונית אם יזכה את העני בדין, שהרי ככל שיש פחות עניים הנזקקים לצדקה - פחות הוא נדרש ליתן מכיסו לקופת הצדקה.

לא המתין שיבואו המצוות לידו, אלא חיפש אחריהן, מיהר לקיימן בכל לב, ושמח בהן שמחה עצומה.

כך מספרים על הרה"ק רבי שלמה מקרלין זצ"ל הי"ד, אשר ביתו היה דל וחסר כל, והיה עני מרוד עד מאד. ואף על פי כן, כל אשר היה מזדמן לו - היה נותן לנצרכים אחרים. וכשעולליו שאלו לחם, ואמרו לו ס'הונגערט [רעבים אנחנו], השיב להם: 'עהנק הונגערט און מיר צדקה'ט'. כאומר, לכם יש רעבון ללחם, ולי יש רעבון לתת צדקה.

הנה אנו עומדים בפתח ימי הרחמים והסליחות, ימי אלול הקדושים, ימים שבהם פותח הקב"ה את שערי רחמיו לקבל שבים אליו בלב שלם. כמה נאה ויאה הרמז הטמון בצירוף חודש אלול, היוצא מסופי התיבות של הפסוק (דברים א, כה) 'וצדקה תהיה לנו כי'. כשם שצריך לרדוף אחרי הצדקה בכל כוחנו, כך גם בכל המצוות, כפי שהפסוק מסיים: 'כי נשמור לעשות את כל המצוה הזאת לפני ה' אלוהינו', היינו, להיות דבוקים לפני ה', לדרוש ולשמור אחר קיום המצוות בשלמות. ובפרט בשבתות בחודש אלול, אז העבודה הפנימית של 'זכרון שופר', להבין עד כמה עדיין רחוקים אנו, וכי עלינו לשפר את קיום המצוות, ובכך נזכה בד"ן לטוב לנו כל הימים, אמן.

פעם אחת אירע מקרה מצער, ל"ע, ששתי משפחות איבדו את ראשי הבית באותו פרק זמן ונעשו יתומים, רחמנא ליצולן. האיש הממונה מטעם רבי יענקל' על ענייני הצדקה שלו, סיפר לו על שתי המשפחות שנוספו לנתמכים על ידו, ובדרך צחות העיר לו, כי אם ישתדכו שתי משפחות אלו יחדיו הרי יחסך לו, וירויה להשיא בתשלום אחד שני יתומים. בו במקום שיסע רבי יענקל' את דבריו ואמר: 'להרוויח?! הלא זה נקרא הפסד!' שכן בלבו, לב הזהב, חשב אחרת: לא ראה בריבוי ההוצאות לצדקה וחסד עול או הפסד, אלא זכות נעלית לזכות במצוה נוספת, ושמח שמחה אמיתית על שניתנה לו הזכות לסייע לשתי משפחות של יתומים בהוצאה כפולה, במקום לצמצם את המצוה לתשלום אחד בלבד.

ואחרי מצותיך תרדוף נפשי

זו כוונת הכתוב: 'צדק צדק תרדוף' - לא רק לעשות צדקה כאשר היא מזדמנת, אלא לרדוף אחריה, לבקש הזדמנויות נוספות, לחפש דרכים להרבות טוב וחסד בעולם. וכפי שנאמר (משלי כה, כא) 'רודף צדקה וחסד ימצא חיים צדקה וכבוד'. היא היא מדתו של דוד המלך, שעליו אמרו חז"ל שהיה 'רודף' כל ימיו אחרי רצון ה' ואחרי עשיית הטוב.

רעוא דרעוין פרשת שופטים תשפ"ה

לחזות בנועם ה' - תשובה במקל נועם

מחרפו יותר ממה שחרפך. וכן המשל בכל משא ומתן שיהיה לך אצל חברך.

בזה ביאר ה'תולדות' את הפסוק: 'שופטים ושוטרים תתן לך', רצה לומר, אותו משפט שהיית רוצה על חברך, אותו המשפט שפוט לעצמך ותתן לך זה השופט שישפוט אותך כמו זולתך, ואז כל אחד על מקומו יבוא בשלום.

אין ספק כי אין זו דרך קלה, אלא עבודה יסודית היא, הדורשת מן האדם עמל והכנה ראויה, עד אשר יזכה להעמיד נפשו במקומו ובמצבו של חברו. והרי זה נכלל במה שאמרו חז"ל בשלהי מס' יומא (פא): 'עבירות שבין אדם לחברו אין יום הכיפורים מכפר עד שירצה את חברו'. רצה לומר, לא פיוס חיצוני בעלמא קאמרינן, אלא התרצות פנימית, להיות 'נח לרצות', להשתוקק להבין את אשר על לב הזולת. רק מתוך כך יכול אדם לכפר על פגעי ולשוב לחיות עם רעהו בשלום ובאחדות הלבבות.

אל תדון את חברך עד שתגיע למקומו

פרשתנו פותחת בפסוק (דברים טו, יט) 'שופטים ושוטרים תתן לך בכל שערך אשר ה' אלוךך נותן לך לשבטיך ושפטו את העם משפט צדק'. צפון כאן יסוד גדול, שיש בו הכנה נפלאה לקראת ימי הדין הבאים עלינו לטובה. על פי מה שהביא הר"ק בע"ה ה'תולדות יעקב יוסף' זצ"ל (נפטרסן ארט ט'), בשם החסיד מוהר"י יעב"ץ, על המשנה (אבות פ"ג מ"ד): 'ואל תדין את חברך עד שתגיע למקומו', וזה לשונו: 'שזהו כלל גדול להתמדת השלום והאהבה בין האנשים, וזה כי רוב הקטטות הנופלות בין בני אדם הם בסיבת שפוט האדם משפט אחד לעצמו ומשפט אחר לזולתו, לכן הזהיר וכו' שיהיה דעתך ונפשך תחת נפשו'.

ביאר היעב"ץ בדרך משל: 'אם חרפך והעליבך אדם על איזה דבר שעשית לו, אל תשיבהו, עד שתדין אתה בעצמך: אם היה הוא עושה לך מה שעשית לו אם היית

שסיפר החסיד הישיש רבי משה זאב הלוי שיינפלד ז"ל, שבילדותו למד בתלמוד תורה בעיר מגוריו קראקא, ובחודשי הקיץ נסעו אל ההרים לנפוש. פעם אחת נקלע למנזר שאמרו תפילת יו"כ קטן בערב ר"ח אלול. התפעל הילד מתפילה מרגשת זו שלא היתה מוכרת לו, שכן בשטיבל של חסידי גור בו היה מתפלל לא נהגו לומר תפילת יו"כ קטן. מצא הדבר חן בעיניו והצטרף לתפילתם הנלהבת והמרגשת. עבר שם חסיד גור ישיש, בשם רבי איצ'ה לייב הורביץ ז"ל, שעוד נסע אל ה'שפת אמת', ניגש אל הילד המתוודה במתיקות, והפטיר לתוך אזניו 'א' קליינע שייגעץ', עברייך קטן. והמשיך מטייל ארוכות וקצרות.

נפגע הילד משה מדבריו, אך המשיך. בגמר התפילה שאלו אותו חסיד ההיטב חרה לך מה שכיניתיך 'שייגעץ קטן'? אמר לו: הן. וכי מה עשיתי שככה העלבתני? ענה אותו חסיד בדעת זקנים: מה לך מתמרמר, הרי אני שמעתיך מקריא על עצמך רשימה ארוכה של חטאים, כאחד השקצים הגדולים, אמרתי להקטין את התיאור, וכיניתי אותך רק 'שייגעץ קטן'... בכך רצה לחנכו ולחכמו, כי עיקר הווידי הוא שימס לבבו בקרבו, ויחוש עצמו גרוע ופחות, עד כדי כך שלא ירע לבבו אם פגעו בכבודו, באמור לנפשו: 'והלא הכל טובים וחשובים הימני, שהרעותי את מעשי ובושתי בפני בוראי'.

העניו המוחל - המעביר על מזדותיו

עתה הראנו לדעת, כיצד ענוותנותו של האדם, הנובעת מהכרת ערכו האמיתי, היא המעניקה לו את הכוח לסלוח

ואכן, אמת נכון הדבר, שאם יערוך אדם חשבון נפש נוקב כלפי מי שהרע לו, יגיע למסקנה ברורה: הלא אילו היו עושים לי את הדבר זה - בוודאי הייתי משיב לו מנה אחת אפיים, על אחת כמה וכמה. אם כן, מה לך כי תלין על חברך, שבסך הכל עשה לך מה שאתה עצמך היית עושה לו פי כמה וכמה. ממילא נח רוגזו ומתרצה בכעסו, וכבר אינו שש להרע לחבירו, ואולי אף נמנע מכך לגמרי.

יתר על כן, כתבו הראשונים, וכן מובא באיגרת הרמב"ן הנודעת שכתב לבנו, כי על ידי שידע האדם את חובתו למקום, יתמלא בענוה, שהיא שורש כל המדות הטובות, הן בין אדם לחברו והן בין אדם למקום. וכלשון המובא באיגרת: 'תתנהג תמיד לדבר כל דברין בנחת לכל אדם ובכל עת ובזה תנצל מן הכעס וכו' ותעלה על לבך מדת הענוה שהיא מדה טובה מכל המדות טובות וכו' ובעבור הענוה תעלה על לבך מדת היראה, כי תתן אל לבך תמיד, מאין באת, ולאן אתה הולך, ושאתה רמה ותולעה בחיך, ואף כי במותך, ולפני מי אתה עתיד לתן דין וחשבון, לפני מלך הכבוד וכו' וכאשר תחשוב את כל אלה, תירא מבוראך ותישמר מן החטא, ובמידות האלה תהיה שמח בחלקך'. וככל שהאדם שרוי יותר בענוה ומכבד את הבריות, כך גם הם מכבדים אותו. הוא אינו מקפיד עליהם אף אם אמרו לו דיבורים מכאיבים או שלא התנהגו אליו כיאות, ועל הכל הוא מוחל, שהרי יודע את מצבו לאשורו.

אגב גרר מענין וידיי אמיתי, בהכנעה פנימית, הרבה יש לנו ללמוד ממה

מכאן שהעצה היחידה היא להיות שפל רוח, למחול ולסלוח, ולחשוב בלבנו עד כמה הבושות והעלבונות מכפרים על העוונות, ואילו היו המחרפים והמביישים יודעים את ריחוקנו מן השלמות, בוודאי היו מבזים אותנו שבעתיים. זוהי בחינת 'עוד מעט וסקלונני' – הכרה פנימית שכל עלבון הוא מועט, והכרה זו היא שנותנת את הכח להיות מרבה לסלוח למחרפים אותו.

בכוזה של מחילה זו, גילו לנו חז"ל יסוד עצום (כ"ה י"א): 'כל המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו, שנאמר (מכ"א ז, י"ט) 'נושא עון ועובר על פשע', למי נושא עון למי שעובר על פשע'. וכבר אמר **אור שבעת הימים הבעש"ט הקדוש זי"ע**, לפרש את הפסוק: 'ה' צלך', כי הקב"ה מתנהג עם האדם כצילו. כפי שהצל מחקה כל תנועה של האדם, כך כבכול, הקב"ה מתנהג עם האדם באותה מידה שבה מתנהג האדם. אם אדם מוחל וסולח לחברו ומעביר על מידותיו ובולם פיו בשעת מריבה – מידה כנגד מידה, גם הקב"ה מעניק לו מתנת מחילה סליחה וכפרה.

זך, מה שנאמר בפרשתנו: 'שופטים ושוטרים תתן לך', שצריך האדם להיות שופט על עצמו ועל מעשיו כלפי אחרים, ולזכור כי 'אשר ה' אלוהיך נותן לך', כל מה שיש לו – הכל הוא מאת ה', וכפי שדרשו בספרים: 'אשר ה' אלוהיך נותן לך', שיש בפנימיותך **אזקות** שנתן לך ה', ויעשה חשבון נפש כמה העניק לו ה' יתברך ברוחניות ובגשמיות, ועל ידי זה יבוא לידי שפלות ונמיכות רוח, ויהא נח לבריות ויסלח להם, כדי שיקיים בהם:

וללמד זכות על הזולת. על יסוד דברים אלו, נבאר כיצד 'חשבון נפש' זה, המועיל בין אדם לחברו, הוא הכרחי ומועיל שבעתיים בעבודת האדם מול בוראו.

כך היה מפרש הרמב"ם **רבי מנחם מאמשינוב זצ"ל** את הכתוב (שמות י"ג, ט): 'וירב העם עם משה ויאמרו תנו לנו מים ונשתה ויאמר להם משה מה תריבון עמדי מה תנסון את ה' וגו', ויצעק משה אל ה' לאמר מה אעשה לעם הזה עוד מעט וסקלונני'. התמיהה זו עקת: וכי העלה משה רבינו על דעתו שבני ישראל, דור דעה, אכן יסקלוהו באבנים?!

אלא ביאר, שאדרבא, משה רבינו הצדיק את דינם. ובא ללמד עליהם זכות באמרו: הלא צודקים הם בטענתם נגדי, ולכן 'עוד מעט וסקלונני', כלומר, גם אילו יסקלונני, הרי זה 'עוד מעט' ממה שמגיע לי באמת. שהרי מנהיג שאינו דואג להרוות צמאונם של צאן מרעיתו, ראוי הוא לעונש חמור מזה... כך דיבר משה רבינו העניו מאוד מכל האדם.

הנה לנו לימוד נפלא כיצד להתייחס לסובבים אותנו. כאשר אנו רואים אדם סובל וגם מַצַּעַר אחרים, חובה עלינו לזכור שאין אנו יודעים מאומה על ניסיונותיו. אל לנו לדון אותו, עד שלא נגיע למקומו, שניתן בלבנו הבנה והרגשה מה היינו אנחנו עושים, ואיך היינו אנו נוהגים אילו היינו על מקומו, והרי לעולם לא נגיע למקומו, וכפי שפירש **א"ז הרמב"ם ה'שפת אמת זצ"ל**: 'ולמקומו' לעולם לא תגיע, כי אין אדם יכול לעמוד על בוריו לדעת מה מתחולל בלב חברו.

שמחיה אותנו, ועל ניסיך הטבעיים שבכל יום עמנו, מלבד עוד אלף אלפי אלפים ורבי רבבות של חסדים וניסים. מתוך התבוננות זו, הלב מתמלא שבח והודאה מחד גיסא, ובושה וכלימה על דלות מעשינו מאידך גיסא. אדם העושה חשבון אמיתי של מה שקיבל מאת הבורא יתברך, לעומת מה ש'השיב' בתמורה, מבין מיד שעליו להשיב עוד הרבה יותר, כדברי דוד המלך 'מה אשיב לה' כל תגמולוהי עלי'. התבוננות זו מרגיעה את כאבו מחד, ומאידך, גורמת לו לראות כמה קיבל מאת ה' הטוב, ולא כמה חסר לו.

לפיכך, בטרם נבוא לבקש ולהתפלל בימים הבאים עלינו לטובה, מן הראוי להקדים חשבון נפש וחרטה על מעשינו, כי באיזה פנים יבוא אדם לבקש מתנת חנים, בעוד מעשיו רחוקים מלהיות שלמים וטובים.

משל העבד השיכור

כדי לחדד את עומק הבושה הראויה לנו בעמדנו בתפילה, נביא משל נוקב ועמוק שיסודו בהררי קודש. כך סיפר החסיד הנודע הרה"ק רבי הירש מפרצובה זצ"ל, שהיה בעל תפילה חשוב בחצר הקודש פשיסחא, קוצק וגור, ועוד זכה להסתופף בצל הרה"ק הרבי מלובלין זצ"ל, שאף כיבדו לגשת לפני התיבה בבית מדרשו. אך ר' הירש, שהיה אברך צעיר, נמנע ונרתע מלגשת להתפלל לפני צדיק הדור, ונענה לו הרבי מלובלין: 'צודק אתה וכי מדוע תתחיל ב'מפטיר'... רמז על כך שהרבי כבר היה בערוב ימיו. ואכן, כעבור זמן קצר הסתלק הרבי מלובלין ועלה על כסאו בנו הרה"ק רבי

יושפטו את העם משפט צדק', כלומר, יצדיק כל אחד ויהיה רך כקנה לכל אחד ואחד.

בעין זה מבואר מדברי הרמב"ן (מאגנתו הנודעת), שהאדם היודע פחיתות מצבו, צריך ויכול להביט על כל אדם כחשוב וצודק יותר ממנו: 'אפרש לך איך תתנהג במדת הענוה ללכת בה תמיד וכו', וכל אדם יהיה גדול ממך בעיניך. ואם חכם או עשיר הוא, עליך לכבדו. ואם רש הוא ואתה עשיר או חכם ממנו, חשוב בלבך כי אתה חייב ממנו והוא זכאי ממך. שאם הוא חוטא הוא שוגג ואתה מזיד'. וכאשר יהיה בענוה זו, יקבל בשמחה כל מה שנעשה עמו.

הזוכר חסדי ה' אינו מתרעם כלפי מעלה

כעת נעתיק את מבטנו אל המישור שבין אדם למקום. אם נדרשת מאיתנו כזו זהירות בבואנו לדון את זולתנו, על אחת כמה וכמה עלינו לאמץ גישה זו בעמידתנו לפני מלך מלכי המלכים. לעיתים, כאשר האדם סובל ומתמודד עם קשיי העולם הזה, נוה התלאות, בבחינת 'תכלה שנה וקללותיה', הוא עלול להתמלא טרוניה ותרעומת כלפי מעלה: על מה עשה ה' לי ככה ומה חרי אף הגדול הזה? וכי באמת אני כל כך רע וגרוע. הוא מתחיל למנות את זכויותיו ומצוותיו, כאילו הקב"ה 'חייב' לו דבר מה על שביקש דבר פלוני ולא קיבל.

אך העצה לכך היא, לערוך חשבון נפש פנימי ואמיתי, להתבונן בכמה טובות וחסדים, גלויים ונסתרים, הרעיף עלינו הבורא יתברך בכל רגע. על שבראנו, ועל

יוס'לע ממורטשין זצ"ל, ואצלו התפלל רבי הירש בראש השנה.

לימים ביקש ממנו אא"ז הרה"ק ה'חידושי הרי"מ זצ"ל שיחזור בפניו דבר ששמע אצל רבו הרה"ק רבי יוס'לע זצ"ל, וכה סיפר רבי הירש: פעם אחת בראש השנה לפני התקיעות אמר הרבי דברי התעוררות, והמשיל להם משל, לאדון רם מעלה ששלח את עבדו למרתף היין להביא בקבוק יין משובח. כעבור זמן רב, משראה האדון שהעבד אינו חוזר, ירד בעצמו ומצא מחזה נורא: העבד מתגולל בשכרותו, ברזי החביות פתוחים, ויין יקר-ערך נשפך כמים. נחרד האדון והחל לעורר את עבדו. כאשר התעורר העבד וראה את אדונו, אורו עיניו, וקרא בשמחה: אדוני, טוב שבאת, כבר זמן רב שאני רוצה לבקש ממך שתעלה את סכום משכורתי ותוסיף לי עליו...

הנמשל, המשיך הרה"ק רבי יוס'לע, הוא אנו בעצמנו. אנו עומדים לני ה', 'שכורת ולא מיין', טעונים במשא של עוונות ופגמים, וזועקים לפני ה' בתפילה ובתחנונים שיתן לנו רוחניות וגשמיות כדי שנוכל לחיות בעולם הזה מלא וגדוש בכל טוב, וכלשון הזהרה הקדוש (מקין' מיקון ו כג) 'צווחין ככלבין הב לן חי', הב לן מזונא, הב לנו סליחה וכפרה. הכל לטובת עצמנו. הלא בושה וחרפה צריכות לכסות את פנינו, כשאנו רואים כמה קיבלנו מאת ה' כל השנה, וכיצד התנהגנו בתמורה. ואכן, מסופר כי החידושי הרי"מ נהנה מאוד ממשל זה ושיבחו מאד, באמרו כי זה נאמר ב'חכמה עמוקה'.

'לב' נשבר בעת אמירת 'איה'

אפשר להמחיש זאת היטב מן המוכר והידוע לנו. הנה, בעת שהשליח צבור אומר קדושת 'כתר' בראש השנה וכיום הקדוש, עת רצון נשגבה אשר שערי שמים פתוחים בה, ישנה שעת הכושר לבקש בקשה אחת מן הבורא: בנים צדיקים; או רוח הקודש; או עשירות מופלגת. וכל אחד עומד באותה שעה, חושב ובוחר לעצמו את משאלת לבו. והרי האדם דומה באותה עת לילד מאושר העומד בחנות מלאה כל טוב, ובוחר מן הדוכנים את אשר חפצה נפשו. ואף מתגנבת ובאה מחשבה מדוע לא נוכל לצאת ידי ספק ולבקש את שלשתם גם יחד, שנשיג כל טוב וטוב...

ברם, אילו היינו עורכים חשבון נפש אמיתי ונוקב, ומתבוננים ומרגישים עד כמה ה' יתברך נוהג אתנו כאב נאמן ורחמן בכל עת ובכל רגע, ולעומת זאת, כמה דלים וחסרים מעשינו, הלא לב יודע מרת נפשו, ובמקום לבחור משאלות לבנו בשמחה, היה לבנו נשבר לשברי שברים מבושה. וכפי שאנו מודים ומתוודים בסליחות: 'באלו פנים נשפוך שיחים'.

רמז נאה טמון בדבר, כי המילה 'לב', אם נשבר אותה לשניים, תעלה מספרה 'איה'. הרי שדוקא בעת אמירת 'איה', על האדם לעמוד בלב נשבר, מתוך רגש עמוק של חובת הכרת הטוב כלפי בוראו על כל החסד אשר גמלנו. וכל החיים יודוך סלה כי הוא ישועתנו ועזרתנו סלה. ולא רק על דברים גדולים ונשגבים, אלא גם על אלו הנראים קטנים, שהם כחיוב המציאות בתוך הטבע,

לא ב'זושא' פגענו, אלא בפלוני...

מעשה נורא אירע עם הרה"ק הרבי ר' זושא מאניפול'י זצ"ל, הממחיש יסוד זה. פעם אחת, בעודו עומד שקוע בתפילתו בבית המדרש, מכוסה בטליתו, נכנסה לפתע אשה עגונה. בטעותה, חשבה כי הוא בעלה המעגן, והצביעה עליו בפני שלוחי בית הדין שנכנסו עמה כדי לסייע לה. הללו יתירי כח וחסרי מדע, מיהרו לגשת אליו, לבזותו ולרדותו במקל וברצועה. כשהסיר את טליתו מעל ראשו נוכחו לראות כי מדובר באיש אחר לגמרי... מיהרה האשה ושלוחי בית הדין הנבוכים לבקש את סליחתו על הצער הרב שגרמו לו על לא עול בכפו.

נענה ואמר הרה"ק הרבי ר' זושא, שהיה סמל הענוה ושפלות הרוח: 'הן י לא עשיתם מאומה, שהרי לא את זושא ביקשתם לבשות ולהכות, אלא את פלוני, בעלה המעגן אותה, ואני לא הוא והוא אינו אני. ממילא לא אותי ביישו ולא אותי הכו...!'

בסגנון זה ביאר הרה"ק רבי ברוך מקאסוב זצ"ל, פתח גדול לקבלת התשובה. כשאדם מביע חרטה על מעשיו, אומר הקב"ה הלא כל מה שעשה וחטא היה מתוך ש'א הכיר את בוראו ולא התכוון למרוד בו, ואילו היה יודע את רבונו, בוודאי לא היה חוטא כלפיו. ועל כן תשובתו מתקבלת, כי באמת לא הכיר את הקב"ה ולא ידע גדלות הבורא כלל, והרי זה כמי שרוצה להכות את פלוני ובטעות הכה את אלמוני. ומהאי טעמא השב מיראה וזדונות נעשין לו כשגגות, שהרי זדון לבו היה מחמת חוסר ידיעה והכרה

ומרוב ההרגל אין אנו נותנים לב עליהם. על כל נשימה ונשימה שהאדם נושם כדבר המובן מאליו; על כל אברי גופו, פנימיים וחיצוניים, הפועלים כסדרם במערכת פלאית של אלפי נימים וצינורות של כלי דם; על כל רמ"ח אברים ושס"ה גידים הפועלים מלאכתן כראוי תמידין כסדרן. הלא את כל אלה מקבל האדם מבלי חשבון כלל ומבלי שיבקש. ועל כן, חובה עליו להיות מכיר טובה ומודה לה' במאוד מאוד.

זודי הקבלה שהאדם צריך לקבל על עצמו: לשוב בתשובה ולהודות לה' על כל החסד שעמו. להודות על כל צעד ושעל, על כל טיפה וטיפה, על כל תנועה, פסיעה ונשימה. ומתוך כך, להתמלא בקבלה טובה לשנה הבאה להידבק בתורתו הקדושה ובמצוותיו, לעשות רצונו בכל עת יותר ויותר, ולכרות 'חוזה' חדש כביכול עם ה' יתברך.

זה מה שהתורה מצוה עלינו: 'שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך אשר ה' אלוך נותן לך' - זכור תמיד לשפוט את עצמך על פי המידה שבה ה' אלוך נותן לך, ובכל 'שעריך', שהם שיעורי ההשגה שבלבך, כדברי הזוהר הקדוש (פ"ה דף ק"ג:): 'נודע בשערים בעלה דא קב"ה, דאיהו אתידע ואתדבק פ'ום מה דמשער בלביה, כל חד כמה דיכיל לאדבקא ברוחא דחכמתא, ולפ'ום מה דמשער בלביה הכי אתידע בלביה, ובגין כך נודע בשערים, באינון שערים'. והיינו, שכל אחד זוכה להשגה והבנה באלוקות כפי שיעור לבו, בבחינת 'ה' אלוך נותן לך', ועל פי שיעור זה יכול הוא לשפוט בעצמו 'משפט צדק'.

שבקריאתם, 'בנה בית חדש ולא חנכו' תרגם: 'מאן גברא די בנא ביתא חדתא ויִלֵּא קבע ביה מזוזתא וְשִׁבְעָלָלוֹתֶיהָ, היינו שלא קבע שם מזוזה. 'נטע כרם ולא חללו' תרגם: 'נצב כרמא ויִלֵּא פִּרְקִיה מִן כְּהֵנָּא ואחליה', כלומר, לא פדה את פירותיו מקדושתם, בשנה הרביעית, נטע רבעי. וכן 'ארש אשה ולא לקחה' תרגם: 'ומאן גברא דקדש אתתא ויִלֵּא נִסְבָּה', כלומר, לא נשאה כדת בברכת חתנים.

הנה כי כן, אותם שוטרים שתפקידם לרדות במקל וברצועה, הם עצמם הנושאים קול של התעוררות ותוכחה מאהבה. קריאתם אינה אלא קריאה לחשבון נפש עמוק בדבר חובת הכרת הטוב כלפי מעלה. הם פונים אל כל אחד מישראל, ואף לאלו שאין בינתם מגעת להבין את חובתם מאליהם, ומסבירים להם בפשטות: ראה נא כמה קיצרת בחובתך כלפי שמיא, הלא הקב"ה העניק לך בית, כרם ומשפחה, האם זכרת לקדשם? האם קבעת 'מזוזה' המסמלת הודיה לה: 'להיות זכרון לאדם באמונת השם בכל עת בואו לביתו וצאתו' (לשון הסיטוך מלוא פסג) ? האם הפרשת את פירותיך להעלותם לירושלים ולאכלם בקדושה ובטהרה, קודש הילולים לה? כיצד נראה הבית שבנית עם משפחתך? כל זה נועד לעורר את האדם להבין את עומק חובתו בעולמו של הקב"ה, ולהכיר עד כמה הוא 'בעל חוב' לשמים, אף אם עשה מצוות ומעשים טובים. וכדברי המדרש (ויק"ר כו, ט): 'רבי תנחומא פתח: 'מי הקדימני ואשלם תחת כל השמים לי הוא' וכו' רוח הקודש אומרת: מי הקדימני ואשלם, מי קילס לפני עד שלא נתתי לו נשמה, מי מילל לשמי עד שלא נתתי

אמיתית, וברוב חסדיו מחשיב לו הבורא זדונות אלו כשגגות.

זהו הרמז העמוק בפסוק בפרשתנו: 'לא תטה משפט לא תכיר פנים', שכן אילו היה החוטא 'מכיר פנים', אילו היה מכיר את פני המלך, היה משפטו וכל התנהלותו שונה בתכלית.

מחשבה זו צריכה ללוות אותנו כבר עתה, בטרם נבוא אל ימי הסליחות והתשובה. לפני בוא יום ה' הגדול והנורא, ובטרם נעמוד ונכריז בגאון 'המלך', עלינו לחקור תחילה מהי 'מלכות', 'אמרו לפני מלכיות'. רק מתוך הבנה זו, נוכל ליישר את דרכינו, להיטיב את מעשינו ולשוב בתשובה שלמה.

השוטרים המעוררים במקל נועם

הובאה לעיל ביאורו של ה'תולדות יעקב יוסף' על הפסוק 'שופטים ושוטרים'. אלא שבדבריו נתבאר רק ענין ה'שופטים'. אמנם, לפי האמור, נוכל לפרש גם את ענין ה'שוטרים', על פי פירושו של רש"י: 'הרודין את העם אחר מצותם שמכין וכופתין במקל וברצועה עד שיקבל עליו את דין השופט'. אך בשלהי הפרשה אנו פוגשים אותם שוב בתפקיד שונה לחלוטין - כמעוררים ומוכיחים את העם בקרבם אל המלחמה, כמו שנאמר: (דברים כ, ט): 'ודיברו השוטרים אל העם לאמר מי האיש אשר בנה בית חדש וגו', ומי האיש אשר נטע כרם ולא חללו וגו', ומי האיש אשר ארש אשה ולא לקחה' וגו'. ודבר פלא מצינו בתרגום המיוחס ליונתן, המגלה את הרובד הפנימי

בַּלֵּלִי של דבר, ימים אלה נועדו להתכונן לקראת קבלת מלכות ה'. עלינו לידע את מלכותו מקרוב, עד שידע כל פעול כי אתה פעלתו וכל יציר שאתה יצרתו ויאמר כל אשר נשמה באפו ה' אלוקי ישראל מלך ומלכותו בכל משלה. מתוך כך, נינצל מכל מיני מכשולים ושגגות, וכל אחד לפום דרגא דייליה, ירגיש את קרבת ה' ולחזות בנועם זיוו. ויזכור כי גם אילו פיננו מלא שירה כים ולשוננו רנה כהמון גליו, אין אנחנו מספיקים להודות לה' על אחת מאלף אלפי אלפים ורבי רבבות פעמים הטובות שעשה עם אבותינו ועמנו. ובפרט כאשר אנו קוראים פרשיות אלו, שיש בהן שבח והודאה על כל הטוב, וכפי שאנו קוראים בערב ראש השנה את פרשת כי תבוא, שיש בה פרשת הביכורים: 'להגיד שאיני כפוי טובה', כהכנה לראש השנה.

מתוך הכנה זו, כאשר נעמוד בתפילה והש"ץ יכריז בקדושת 'כתר': 'איה מקום כבודו להעריצו', נתמלא בושת פנים ב'לב' נשבר, ונזכור היכן הוא מקום כבודו של ה' בעולמנו הפנימי, ונתפלל מעומק לבבנו שנוזכה להשלים קיצור עבודתנו לפניו. שכן אנו זוכרים היטב את חסדיו הגדולים שעשה עמנו. ונבקש שיתן לנו ה' מאוצרו מתנת חיים, כדרך שהצדיקים מבקשים (פי' רש"י דברים ג, כג), ויכתבנו ויחתמנו בספר חיים טובים לשנה טובה עם כל אחינו עמו בית ישראל, ויחיש לנו שנת גאולה וישועה בקרוב, אמן כן יהי רצון.

לו בן זכר, מי עשה לי מעקה עד שלא נתתי לו גג, מי עשה לי מזוזה עד שלא נתתי לו בית, וכו' מי עשה לי ציצית עד שלא נתתי לו טלית, מי הפריש לפני פאה עד שלא נתתי לו שדה, מי הפריש לי תרומה עד שלא נתתי לו גורן וכו'.

מכאן נלמד, כי תפקידם של השוטרים אינה דוקא לרדות במקל חובלים, אלא אדרבה, פעמים ירדו את העם אחר מצות השופטים בתוכחה שהיא בבחינת 'מקל נועם' (וכמה יא, ו). ובזה רמז יש, בראשי התיבות 'מקל' 'קרבנו מלכנו לעבודתך', כי החכם אינו צריך למקל המכאיב לו בגופו, אלא התבוננות בחכמה הוא המעוררת את נפשו. ולכן אנו מבקשים ומתפללים בימים אלה ערב ובוקר פעמיים באהבה: 'אחת שאלתי מאת ה' לחזות בנועם ה', כלומר, שנוזכה להתעורר ולהבין בעצמנו על ידי נועם ה', ונתעורר להתקרב על ידי מקל נועם. וכפי שאמרנו זה עתה: 'אנא א-ל נא רפא נא לה, בהראות לה נועם זיוך', שנוזכה להתחזק ולהתרפא על ידי נועם מזיו השכינה, ולהתקרב אל ה' באהבה.

ימי הכנה לקבלת עול מלכות שמים

ההתעוררות מתוך 'מקל נועם' וההכרה העמוקה בחובתנו כלפי שמיא הן ההכנה הרצויה, השער שדרכו עלינו לעבור, כדי שנוכל לקבל על עצמנו עול מלכות שמים בימים הנוראים.

צעד אחר צעד, בתשובה אמיתית, בלב נשבר

ואין בידו לשוב בתשובה, לאדם כזה - יום הכיפורים מכפר.

בדרך זו ניתן לבאר את תפילת הש"ץ בראש השנה, הפותח את חזרת הש"ץ ואומר: 'אתיתי לחנך בלב קרוע ומורתח וכו' דבר אין בפי וב'שני מילה, הן ה' ידעת כולה'. וכפי שאומרים בסליחות: 'לך ה' הצדקה ולנו בושת הפנים, מה נתאונן מה נאמר, מה נדבר ומה נצטדק' (יגלשון שאלמר יהודה ליוסף. גרלשים מה, טו). ובאמת, מיד ממשיכים ואומרים: 'נחפשה דרכינו ונחקורה ונשובה אליך, כי ימינך פשוטה לקבל שבים', הרי שגם 'תשובה' בלא אומר ודברים - אף היא בחינה מבחינות התשובה. הרגשת הבושה והשפלות, נחשבת היא עצמה למדרגה של תשובה.

חצי שיעור בכמות, ובאיכות אמיתית

דברים נוקבים אלו, נותנים מעט מנוח לנפשנו, משאלה קשה ומייסרת המנסרת בחללו של עולם במיוחד בימים אלו. עוד זכור נזכור את שאגתו של אב זקן, כ"ק מרן אדמו"ר ה'פני מנחם' זצ"ל, בשיחתו הנוקבת ב'עשרת ימי תשובה' בשנת תשנ"ו, האחרונה לחייו עלי אדמות. הלבבות נרעדו בגערת תוכחתו, באמרו כי כשם שמי שאוכל 'חצי שיעור', פחות מכזית מצה, אינו יוצא ידי חובתו, כך גם במצוות התשובה אין

ק"יין תשובה איז אויך אַ תשובה

יסוד גדול בעבודת התשובה לימדנו הרה"ק הרבי ר' חנוך העניך מאלכסנדר זצ"ל, אשר סיפר כי בילדותו בהיותו כבר שית, למד אצל מלמד זקן, ירא שמים וחסיד. לימים חלה המלמד, וכשהחמיר מצבו ונטה למות, נקראו למיטתו אנשי ה'חברא קדישא'. בראותם את מצבו, אמרו לו כי זה הזמן לעשות 'תשובה' קודם יציאת נשמה. המלמד, ששמר על צלילות דעתו, השיב להם ברוב חריפותו בפתגם ששגור בפי העם: 'ק"יין תשובה איז אויך אַ תשובה' [העדר תשובה - גם היא לתשובה תיחשב]. בדרך כלל, כוונת הפתגם היא ש'חוסר מענה' מהווה בעצמו מענה מסויים. אולם, הוא ביקש לרמוז לפי דרכו, כי גם עשיית תשובה כזאת - כשהאדם, מרוב בושה מה', מרגיש כה שפל בך וחסר ערך עד שאין ביכולתו לעשות תשובה - היא עצמה נחשבת לתשובה וחרטה.

על יסוד זה, הוסיף ואמר הרבי ר' העניך זצ"ל, כי בכך הבין את דעת רבינו הקדוש (יזמא פו) דס"ל דיום הכיפורים מכפר בין אם עשה תשובה ובין אם לא עשה תשובה. ותמיהה גדולה היא, כיצד יכפר יום הכיפורים על אדם שלא שב בתשובה. אלא שהכוונה ב'לא עשה תשובה' היא לאדם השרוי במצב של בושה כה גדולה על מה שפגם וקלקל, עד שהוא מרגיש שפל ונבזה

אדורך - פתח עמוק ואמיתי, חד ונוקב. או אז, הקב"ה פותח לו כנגדו פתח גדול כפתחו של אולם שעגלות וקרוניות נכנסות בו. כי פתח כזה, אף כי קטן ודל הוא בכמות, אבל במהות איכותו הוא פתח שלם ואמיתי.

דבר זה למדנו מתורתו של ה'אור החיים' הקדוש זצ"ל (נפטרסן), שפירש בדרך עבודה וחיווק את הפסוק (דברים כ' י') 'כי תקרב אל עיר להלחם עליה', על פי דברי הזוהר הקדוש (ו"ט פ"ר ע"ג), כי האדון ברוך הוא שולח נשמה לאדם מעולם העליון להדריכו בדרך הישרה, ובאמצעותה ימלט האדם מהמחטיאו. וצוה ה' לנשמה: 'כי תקרב אל עיר', הוא גוף האדם הנקרא 'עיר', כאמור בספר הזוהר (ס"ג סת) על הפסוק 'עיר קטנה' (קטל ט ד'): 'עיר קטנה דא גופא דבר נש'. 'למלחמה', כי צריך כח להציל את האדם מיד מרשיעו וכו'. 'וקראת אליה לשלום', פירוש, שלא תבוא אליה בפסיעותיך להטותו לדרך הטוב מן הקצה אל הקצה, אלא בתחילה, בקרבך, תקרא אליה לשלום וכו' ותתן חלק לגופניות וחלק לרוחניות, כי גם לעולם העליון - צריך האדם למוזנות, ואם לא יטריח בעולם הזה בעד עולם הבא גם כן - נמצא שלא יגיעו ויאבד לעולם ועד. דרך זה היא 'דברי שלום' שהיא הביצוע. כלומר, דרך האמצע, המיצוע, כעין פשרה.

ממשיך ה'אור החיים': 'והיה אם שלום', פירוש 'והיה' לשון שמחה, 'ופתחה לך' אין צורך אלא פתיחה לבד, ואם יפתח לו כפתחו של מחט - הקב"ה יפתח לו כפתחו של אולם. 'והיה כל העם

אדם יוצא ידי חובה ב'חצי שיעור' של תשובה, אלא עליו לקיים שיעור שלם של עזיבת החטא וקבלה להבא, כדברי הרמב"ם ז"ל (פ"ג מהל' תשובה ה"ט): 'ומה היא התשובה, שיעזוב החוטא חטאו ויסירו ממחשבתו, ויגמור בלבו שלא יעשהו עוד וכו' ויעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם'.

ברם, קיימא לן 'מסדרין לבעל חוב'. וכמאמר העולם: 'אפ-גערעכנט - איז האלב באצאלט', כלומר, כאשר מחשבים את החוב ועושים סדר בדבר, הרי זה כבר תחילת התשלום, ונחשב כ'פירעון' למחצה. אם כן, כאשר האדם עורך 'חשבון נפש' ויודע ומכיר כמה הקב"ה גמל עליו לטובה, אף שעדיין לא פרע את חובו במידת 'תשובה', ולבו נשבר בקרבו ביודעו אשר 'אין תשובה', הרי זו גם כן מעין תשובה, לפום שיעורין דליביה.

ואם אמנם חשבון נפש הרי הוא רק כ'חצי תשלום', אבל אין זה חצי שיעור. כי אם אמנם בכמות חסר לו עדיין, אבל באיכות התשובה, היא אמיתית ובאה מעומק כליות ולב. כי כל צעד של האדם, ואפילו קטן ביותר, כבר נחשב ל'תשובה שלמה', ובלבד שיהיה צעד של אמת. הקב"ה יודע תעלומות, רואה את עמלו ויגיעתו, ואין זה נחשב לחצאין אלא לתשובה שלמה. הדברים מתבארים על פי מאמרו הנודע של הרה"ק רבי מנחם מנדל מקוצק זצ"ל, על דברי חז"ל (סנה"ד ה' א') 'פתחו לי פתח אחד של תשובה כחודה של מחט'. ואמר, כי אמנם מספיק פתח קטן כחודו של מחט, אך הפתח צריך להיות מפולש מצד אל צד, 'אדורך און

בחכמתו ואדם לא זכר את האיש המסכן ההוא. וזהו המשל: 'עיר קטנה' זה הגוף, 'ואנשים בה מעט' אלו אברים, 'ובא אליה מלך גדול וסבב אותה' זה יצר הרע, 'ובנה עליה מצודים וחרמים' אלו עונות, 'ומצא בה איש מסכן וחכם' זה יצר טוב, 'ומילט הוא את העיר בחכמתו' זו תשובה ומעשים טובים, 'ואדם לא זכר את האיש המסכן ההוא' דבשעת יצר הרע לית דמדכר ליה ליצר טוב.

והנה בפסוק זה כינה שלמה המלך את היצר הטוב בשם 'איש מסכן חכם', אולם בפרקים הקודמים (קהלס ד יג) קרא לו: 'טוב ילד מסכן וחכם', ופירש רש"י: 'זה יצר טוב ולמה נקרא ילד, שאינו בא באדם עד י"ג שנה'. ולפי האמור, יתכן לומר שהכוונה היא, כשם שהילד פוסע פסיעות קטנות כשיעור כף רגלו הקטנה, ומתקדם אט אט, כן היא הדרך בעבודת ה' בעצת היצר הטוב: לפסוע מעט, צעד אחר צעד, באופן בטוח ואמיתי, ואז זוכים להגיע לשלמות הראויה והרצויה.

צא ולמד מה שכתב 'דגל מחנה אפרים' (פר' טהעלותך ד"ה על פי ה' יחזק) בשם הרה"ק רבי יהודה לייב פיסטינער זצ"ל על הפסוק (תהלים מח, טו) 'הוא ינהגנו על מות', שדרשוהו חז"ל 'כעלמות'. וביאר, דרך משל, כאב המלמד את בנו התינוק ללכת, שאוחז בידו ומוליכו מעט, ואחר כך מרפה ומניחו כדי שילך התינוק בכוחות עצמו. כן הקב"ה, בתחילה מעניק לאדם תענוג והתעוררות בעבודתו, ומוליך את לבו אליו, ואחר כך מסלק את עצמו כביכול, כדי שהאדם יתאמץ וילך בכוחות עצמו. זהו 'הוא ינהגנו על-מות' כדרך אותו עלם ותינוק. ונמצינו למדים, כי על האדם

הנמצא ב'ה' - רמ"ח אברים ושס"ה גידים - **הכל ישתעבד לנשמה**.

ואכן, נודע בספרים, כי כל הנאמר בפרשיות שקוראים בחודש אלול, מרמז על עבודת ה' ומלחמת היצר בתשובה ותיקון המעשים. ובפרט כל ענייני המלחמה בפרטיהן ודקדוקיהן, הנאמרים באריכות בפרשיות אלה, הכל מרמז על 'מלחמת היצר'. וכמאמר המובא בספר 'שפתי צדיק' (נפרשטן לוח מו) ששמע מפה קדשו של אא"ז הרה"ק מרן ה'חידושי הרי"מ' זצ"ל, בשם רבו הרה"ק הרבי ר' בונם מפשיסחא זצ"ל, כי בשנים קדמוניות, שהיו ישראל עוסקים במלחמות, היה הפירוש הפשוט בפסוקים הללו על המלחמות עם האומות, ומצד הרמז - על מלחמת היצר. עתה, שאין לישראל עסק מלחמות, אזי הפירוש הפשוט - על מלחמת היצר הרע. וסיים, שאדם קרוב יותר לפירוש הפשוט.

ימים אלה של חודש אלול מסוגלים לנצח במלחמה זו, כפי שרמז הרה"ק רבי אליעזר פאפו זצ"ל, בעל 'פלא יועץ' בספרו 'אלף המגן' (נפרשטן) באחד מפירושו על הפסוק: 'כי תקרב אל עיר' - ראשי תיבות 'אל' אלול עשרת ימי רצון.

הילוך בעבודת ה' - צעד אחרי צעד

סעד וסמך לרעיון זה מצינו בגמרא (מדרס לב), הדורשת את הפסוק (קהלס ט, יד-טו) 'עיר קטנה ואנשים בה מעט ובא אליה מלך גדול וסבב אתה ובנה עליה מצודים גדלים, ומצא בה איש מסכן חכם ומלט הוא את העיר

צעד. ומזל החדוש 'בתולה', רמז לעלמה, וכלל ישראל נמשלו ל'אחות' והקב"ה קוראנו 'אחותי' (שם"ד, ט ועוד שם). וכפי שנתקן לומר בפיוט בפניא דמעלי ראש השנה: 'אחות קמנה', כלומר, אף שהצעדים קטנים, ההתקדמות היא אמיתית ומתמדת, עד שמגיעים אל היעד.

אך יש להתבונן, מה יעשה אדם המבקש ללכת בדרך זו, אך יצרו גובר עליו ותאוות גופו ומחשבות לבו מושכים אותו לשאול תחתייה, מה תקנתו וכיצד יתחזק ויעמוד על נפשו? הבה ונתחכמה מדברי ה'אור החיים' על הפסוק דלעיל, 'ואם לא תשלים עמך': 'פירוש, אם לא השלימה העיר [הגוף] ונטתה אשוריה מני דרך, ולפעמים יקר מקרה שאחר שהתחיל האדם להטיב מעשיו ישוב אחורנית וכו' והוא אומרו 'ועשתה עמך מלחמה', יצו ה' לצור על העיר בסיגופים וכו' לסגף עצמו בדברים המותרים לו, גם בתעניות ומלקיות ובכי, להתיש כח הרע שבעיר, ומבטיחו ה' ליתנה בידו'.

ואמנם, צדיקי הדורות כבר הורונו הדרך, לדורותינו אנו, תשושי הכוח, למעט בסיגופים ותעניות (עי' אורחות לדיקים שער המשועה בשם הרקוק; דרושי 'הלל' דרוש א' אות ו'). ובראשם **אור שבעת הימים הבעש"ט הקדוש זי"ע ותלמידיו הקדושים זצ"ל** (עי' ליקוטי אמרים 'תניא' איגרת המשועה פ"ג ופ"ו) להתרחק מסיגופים ולנקוט בדרכים אחרות המחלישות את כוח התאוה, כגון 'תענית דיבור' וכיוצא בזה (עי' מאור ושמש בפירושם, ובפר' ראה כתב 'בדורות שלפנינו כשהיה מגיע ר"מ אלול עשו משועת גדולת תעניתים ובסיגופים גדולים לשם שמים באמת ואמונה, והנה בדורות הללו אנו תשושי כח ותלפוס עד למאד ואי אפשר לעשות

לסגל לעצמו הנהגה זו של ע"ם, ללכת בצעדים מדודים לפי קצבו, ובכך יצליח ויעלה מעלה מעלה, עד אשר יגדיל ויוכל לפסוע פסיעות גדולות ורחבות.

כדוגמא לכך מצינו אצל מרים הנביאה, בשעה שהשגיחה על משה רבינו ביאור, שנאמר בה (שמות כ, ט): 'ותלך העלמה', ופירש רש"י: 'הלכה בזריזות ועלמות כעלם'. הגם שהיתה ילדה קטנה, ועל פי המדרש היתה בת חמש שנים בלבד, ופסיעותיה קטנות, בכל זאת הלכה בגבורה ובאומץ לב. וכן מפרש רש"י (פסטי"ב) שהוא כענין שנאמר ביהושע (יהושע א, ו) 'חזק ואמץ', ובתרגום: 'תקיף ועלם', הרי ש'עלמות' הוא לשון גבורה ואומץ.

עבודת התשובה בזריזות ובאומץ

עלינו לגשת לעבודת התשובה בימים אלה - בצעדים קטנים אך בזריזות ובגבורה, כעין מחט המפולשת מצד אל צד. בלא להתרשל, ומאידך גיסא לא לחשוש מכך שאין הפסיעות שלנו גדולות כראוי, כי העיקר הוא שיהיו פסיעות של אמת וצעדים נכונים אל הדרך העולה לבית ה', לעלות להר ה' ולקום במקום קדשו בקיום אמיתי. ותהא התשובה שיעור שלם באמיתיות שבה, להיותה קביעא וקיימא. שלא ינהג האדם היום כך ולמחרת להיפך, אלא יעמוד על עמדו בגבורה. וזהו הרמז 'ותלך' - ראשי תיבות 'וצדקה תהיה לנו כי', שהם תיבות הפסוק אשר מסופי תיבותיו נרמז צירוף השם של חודש אלול, ללמדנו כי בחודש זה עלינו לקיים 'ותלך העלמה' - להתקדם צעד אחר

זרה'. כלומר, תחילה יש לגדוע את העבודה זרה, אך אין להמתין עד לביעורה המוחלט, אלא להתקדם לכיבוש הקדושה וארץ ישראל, ורק לאחר מכן לשוב ולבער את הרע מן השורש, כמה דאת אמר העוקר עבודה זרה צריך לשרש אחריה. כן היא הדרך להצלחה בעבודת ה', צעד אחד צעד.

ויש לבאר בזה, שזה מה שהכריז הכהן במלחמה: 'מי האיש הירא ורך הלבב', וכבר פירש א"ז הרה"ק ה'שפת אמת' זצ"ל (פנחסן מרמ"ו), כי לכך נאמר ה'לבב' בלשון רבים, רמז למה שאמרו חז"ל (ברכות) 'בכל לבבך בשני יצריך, ביצר טוב וביצר הרע', כלומר, כל עוד לא תיקן האדם ולא השלים את מלחמת יצרי אשר בקרבו, ילך וישוב לביתו, כי יש לו עדיין מלחמה בביתו פנימה.

ומעתה יש לומר, שזו היא המלחמה המסורה לו לאדם זה. ולכן נאמר 'ילך' וישוב לביתו, הלך ילך בפסיעות קטנות ואמיצות, צעד אחר צעד, ואל ירך לבבו גם אם מסיגו יצרו לאחור, אלא בכל פעם יתאמץ ללכת פסיעה אחת, קטנה - אך אמיתית, עד אשר ישוב לביתו, לשבת בבית ה' כל ימי חייו.

שבת בו תשוב

דבר בעתו מה טוב, יום שבת קודש המסוגל לתשובה, ונאמר בו (ישעיה) 'אם תשוב משבת רגלך', שלא יהא הילוך בשבת כהלילוך בחול, אלא כפי שאומרים בזמירות 'פוסעים בו פסיעה קטנה'. וכך, צעד אחר צעד, יצליח להתקרב לאבינו שבשמים. ורמז יש בדבר, שאמרו חז"ל במלחמה (שבת יט): 'עד

תעניתי וסינופתי'. ועי' גאור לשמים פר' נא מיעור האחרון; שארית ישראל שער ההתקשרות בליקוטים, ובס"ק נ"י למודע פשרי מאמר ד' דרוש ו' אות כג).

בתחבולות תעשה לך מלחמה

פ'י זה נוכל למצוא עצה בכתוב, על פי דרכו של האור החיים הק', בסגנון המתאים לדורותינו. בדרך שהביא זקני הרה"ק ה'אמרי אמת' זצ"ל (על הש"ס מס' ע"ו בליקוטים) בשם הרה"ק הרבי ר' בונם מפשיכא זצ"ל, כי הקיסר נפוליון חידש תחבולה חדשה בטכסיסי המלחמה. עד ימיו, היו צרים על עיר בכל כוחם עד לכיבושה המוחלט, ואם אזלו כוחותיהם - הפסידו במערכה כולה. והוא חידש להציב מצור וחומה סביב העיר, אך להמשיך הלאה בעסקי המלחמה, ולכבוש את הערים אשר סביבותיה, עד אשר בחלוף הזמן המצור יתן את אותותיו, וממילא נפול תפול בידם. ומכאן למד הרבי ר' בונם דרך בעבודת ה': שבראות האדם ענין או מדה שכבדה עליו המלחמה ואינו מצליח לכבושו לגמרי, לא יתאמץ יותר מדאי להתעקש וללחום דוקא בענין זה, ובכך להימנע מלהלחם גם בשאר ענייני היצר, אלא יניח עליו מצור, שלא יגדל ולא יפשה הנגע, ובתחבולות יעשה לו מלחמה לכבוש את כל סביבותיו, עד אשר תקל המלחמה ויצליח לכבוש גם את העיר הנצורה שביקש מלכתחילה.

בזה ביאר זקני ה'אמרי אמת' זצ"ל את מאמר חז"ל בגמרא (פ"ו מה) 'גידועי עבודה זרה קודמין לכיבוש ארץ ישראל, וכיבוש ארץ ישראל קודם לביעור עבודה

שהאדם פוסע תחילה פסיעה קטנה, כל חד לפום שיעורא דליביה, להתבונן אל מי חטא ולפני מי עתיד ליתן דין וחשבון. ומתוך כך מתחרט על מעשיו שעשה במזיד, עד שהם נחשבים לו כשגגות. וככל שמתעלה בהבנתו ובהשגתו לעשות תשובה מאהבה ולהכיר טובה לה' על כל חסדיו שעשה עמו, אזי אותם מעשים עצמם נהפכים לזכויות ממש.

בן יעזרנו ה' יתברך שנזכה להלך בדרך האמת, לכבוש את היצר הרע ולהפכו לטוב, ולעשות נחת רוח לבורא יתברך שמו בכל מעשינו ומחשבותינו. והוא יתברך יברכנו בשנה טובה ומתוקה, ונזכה תמיד לספר תהלתו ולהלל לשם תפארתו, ולעבדו בלבב שלם, אמן כן יהי רצון.

רדתה - אפילו בשבת, כי גדולה היא השבת, שעל ידה יזכה האדם לתשובה שלמה, לעשות מצור על היצר הרע ולהינצל מעבירות. וכפי שכתב ה'אור החיים' בפרשת לפרש את הפסוק: "והטף", על פי דבריהם ז"ל שאמרו 'שגגות נעשות לו כזכיות', ולהם יקרא טף'. וכבר העיר על דבריו כ"ק אדמו"ר ה'פני מנחם' זצ"ל (ספר שולי הגליון נפרטקן) שאינו יודע על איזה מאמר חז"ל נתכוין רבינו, שהרי בגמ' (יומא פ"ו) איתא שזדונות נעשין לו כזכיות, ואולי לזה כיוון רבינו, 'והשי"ת יאיר עיני בתורתו'.

א דמסתפינא, אפשר לומר בדרך דרוש, כי אכן זדונות נעשין כזכויות בתשובה מאהבה, אולם סדר הדברים הוא

ליל ש"ק פרשת כי תצא תשפ"ב

❁ לא להרבות בדמיונות שוא ולא לשכוח את ה' הנותן כח לעשות חיל ❁

והקדים, 'בא הכתוב כאן ליתן עצה טובה נפלאה לאדם, בין בעניינים הגשמיים של מקח וממכר שלו, בין בעסק התורה. ועצה זו צריכה לכל אדם, בין בעל מקח וממכר, בין אם הוא חכם ועוסק בתורה, כי רובא דעלמא מגיע להם נזק מדבר אחד ואין מרגישים בו, על כן כולם צריכים לעצה טובה זו, וגם אני העבד בכלל. ואני תפילה שיעזורני ה' יתברך להזהר בעצה טובה זו הן בגשמיות הן ברוחניות'.

וביאר הענין על פי מאמר חז"ל (סנהדרין סו) 'אמר עולא, מחשבה מועלת אפילו לדברי תורה, שנאמר (איוב כ, יג) 'מפר מחשבות ערומים ולא תעשינה ידיהם תושיה'. ופירש רש"י 'מחשבה' – דאגת הלב על מזונותיו של אדם. 'מועלת' – מהניא לשבח למודו. 'מפר מחשבות ערומים' – [הקב"ה] נותן להם מזונות ומבטל מחשבות מלבם, שלא היו מניחין אותן לעשות תושיה'. כלומר, דאגת המזונות והמחשבה סביבם מורדות את האדם מלימודו ומרפות את ידיו מ'תושיה' היא התורה, והקב"ה מפר את המחשבות הללו על ידי שנותן להם מזונות.

כי תבנה בית חדש ועשית מעקה לגגך, ולא תשים דמים בביתך כי יפול הנופל ממנו (כב ט).

'כי תבנה בית חדש' למה לי

אריכות לשון הכתוב נראית למותר. די היה באומרו 'ועשית מעקה לגגך ולא תשים דמים בביתך'. מה לי בית חדש או ישן, ומה בא ללמדנו 'כי יפול הנופל' הלא הדבר פשוט שיש סכנה בדבר (וידוע מה שדרשו חז"ל בזה – ע"י רש"י, ע"פ שנת לב).

עוד צריך לבאר, מה שפירש רש"י: 'מעקה, גדר סביב לגג. ואונקלוס תרגם 'תיקא', כמין תיק שמשמר מה שבתוכו. וקשה, מה בא רש"י להשמיענו כאן, הלא אינו המפרש של התרגום, ומה הוסיף בזה על פירושו שלו בפסוק.

'מפר מחשבות ערומים'

בעל ההלולא הבן איש חי' זצ"ל [נלב"ע י"ג אלול ה'תרס"ט] בספרו 'עוד יוסף חי' (דרושים, כי תנא, ד"ה ובאופן, ע"ש) פירש את הפסוק בדרך נפלאה, במליצת לשונו הזהב.

שיהיה לו בהם הצלחה והרווחה - גורם בזה הפסד לעצמו, שתהיה מחשבה זו מועלת להשכית ההצלחה שלא תבא לידי פועל.

'עד אנה תסתיר - עד אנה תשית עצות'

מציאות זו מורגשת בחיינו במלא תוקפה. הן ברוחניות והן בגשמיות מרביתם אנו לסמוך על ההשתדלות שלנו ועל 'עצות' שבלבנו, האין נגדל בתורה, האין נתעשר והאין נפרנס את המשפחה. לכולנו רשימת תוכניות מסודרת, זה בכה וזה בכה, האין לחתן את הילדים, האין להתעטר בכתר ההוראה והאין לחנך כראוי. אבל, כאמור, דרך זו מסוכנת היא. שכן כאשר סומך האדם על בינתו המרובה ועל חכמתו היתרה, מועלת מחשבתו שהקב"ה יפר אותה...

ידן צקה בזה אמרתו של הרה"ק מרוז'ין זצ"ל (נר ישראל ח"א, תהלים, ד"ה עד אנה) דכתיב (תהלים יג, ג) 'עד אנה ה' תשכחני נצח, עד אנה תסתיר את פניך ממני, עד אנה אשית עצות בנפשי וגו'. ופירש דהוא על דרך שאלה, ששוכרה בצידה. 'עד אנה תשכחני, עד אנה תסתיר פניך? - עד אנה אשית עצות בנפשי!'. התדע עד אנה יסתיר ה' פניו - כל זמן שתמשיך להשית עצות בנפשך... כאשר תחדול מעיון תפילה וממחשבות ערומים ותבטח אך בה' - מיד תוושע.

הביצים שנשברו, העסק שקרס

כל כך שקוע האדם במהלך מחשבותיו האין יצליח וכמה ירוויח, עד שאינו שם לבו כמה מגוחך הדבר. יש מי שקונה כרטיס

ופירש רש"י עוד, 'לישנא אחרינא, מחשבה שאדם מחשב כך וכך אעשה, כך וכך תעלה בידי - מועלת להשכית הדבר, שאין מחשבתו מתקיימת, אפילו לדבר תורה. כגון האומר עד יום פלוני אסיים כך וכך מסכתות בגירסא. 'מפר מחשבות ערומים' - שאין מחשבותיו עולה בידו, ואפילו לתושיה'. כלומר, מה שהאדם חושב ומתכנן פעולותיו, הן בענייני משא ומתן והן בענייני תורה, דבר זה גורם לו שלא יוכל לעשותם, שכן הקב"ה 'מפר מחשבות ערומים' הסוברים שיוכלו לבדם לעשות כהנה וכהנה.

והיינו טעמא, כי הסומך על בינתו ועל יכולותיו - אינו סומך על הקב"ה, וממילא מאבד את השמירה הראויה לו מלעילא. וכאשר אין סיעתא דשמיא, אין כלום.

וזדה ענין 'עיון תפילה' שאמרו בו חכמים (נדרים לז, גה) 'כל המאריך בתפלתו ומעייף בה - סוף בא לידי כאב לב' [וכרש"י (נח): 'מעייף בה - אומר בלבו שתיעשה בקשתו לפי שהתפלל בכונה. כאב לב - שאין בקשתו נעשית'], ואמרו (ב"ב קסד) 'שלש עבירות אין אדם ניצול מהן בכל יום: הרהור עבירה, ועיון תפלה, ולשון הרע'. והענין הוא שכיון שמעייף במה שביקש בתפלתו, ומעייף בדרכים ותחבולות בהם ישיג מבוקשו, הרי הוא סומך על עצמו ואינו תולה באמת בהקב"ה, ומלבד מה שהוא חוטא במה שאינו מאמין, יש כאן אף כאב לב, שכן הקב"ה מסיר השגחתו ממנו ומפר עצתו.

'נמצא', דמיונות וציורים אלה שהאדם מדמה ומצייר בדעתו, באופנים

ואתעשר עד שיהיו בידי חמש מאות אלף דינרי זהב... החלומות המשכו לתפוח, על ארמונות פאר שיזכה, משרות נכבדות שיתעטר בהן, עד שכאשר תהיה הזדמנות להכנס אל המלך בשתדלנות למען הקהילה, בוודאי יהיה הוא שליח הקהילה ויצעד בראש המשלחת, ויקוד וישתחוה לפני המלך.

כ"א כך שקוע היה בדמיונו, עד שאכן עשה בגופו תנועת קידה והשתחויה לפני המלך. והנה אויה, ס"ל הביצים שעל ראשו נפלו כולן אל נקרת הצור שהיתה לפניו, וחסל סדר ביצים ותרנגולות, והתנפצו כל ארמונותיו ומעמדו בבת אחת, בניד ראש אחד...

א"ז הקיץ מן תרדמת מחשבותיו, וירא שלא נשאר בידו כלום. אין כאן ביצים, אין כאן אפרוחים, אין כאן דינרים ואין כאן בתים, חצרות וכרמים, ואין נשיאות ואין גבירות ואין חצר מלכות. אבל יש שם ביצים, כולן שבורות...

מ"ש זה ממחיש עד כמה מפסיד האדם מתוכניות שווא אלו, שאף את הקרן הפסיד מרוב דמיונו המוגזם... וכך הוא כאשר מתכנן האדם את עתידו, ברוחניות או בגשמיות, ומותיר את הקב"ה מחוץ לעסק - אז גם את הקרן שיש לו מפסיד.

'חלמא טבא - חזוייה מסתייה'

ה'בן איש ח' כתב עוד, אם ישאלך לבר, הלא כבר נקבעה קצבת האדם בראש השנה, והאיך יזיקו לו מחשבותיו אלו. וביאר, שאף אם נגזרה עליו עשירות, כיון שהוא

להגדלת הלוטו, אך הוא ממלא את אותם המספרים כמה וכמה פעמים, פן חלילה יזכה אדם נוסף שיכוון גם הוא למספר הזוכה ויצטרך להתחלק עמו בזכיית הפרס שזה בשוה, לכן הוא משתדל להרבות את חלקו בזכיה יותר ויותר... הוא כבר רואה שהוא זכה, כבר מרגיש את הבעיה הצפויה, וכבר מוצא לה גם פתרון נאות...

המשל ידוע, והביאו כאן ה'בן איש חי' בטוב טעם ודעת, באדם כפרי נבער מדעת שהיה יוצא מידי יום לעיר הסמוכה, כשעל כתפיו סל עם ביצים תנובת תרנגולותיו, אותן היה מוכר בפרטות שבהן היה קונה את לחמו, כך דבר יום ביומו. יום אחד נזרקה בו רוח 'חכמה', והוא החליט כי לא יותר. הנה תחת למכור את הביצים ללקוחותיו בעיר הגדולה, מעתה לא ימכור את הביצים אלא יניחן תחת התרנגולות כדי שהן תדגורנה עליהן עד שיבקעו מהן אפרוחים נקבות. גם את אותן אפרוחים לא ימכור, אלא יגדלן לתרנגולות מטילות ביצים, וכך יהיו לו אלף תרנגולות שיטילו לו בכל יום אלף ביצים. כך חישב ומצא כי במשך זמן לא רב יהיו ברשותו מאתיים אלף תרנגולות...

עוד סל הביצים על כתפיו, והוא ממשיך לטוות את פתיל מחשבותיו: את התרנגולות אמכור, כל אחת בדינר, והנה בידי מאתיים אלף דינרים. או אז אשליך מידי את עסק התרנגולים והביצים ואקנה בממוני צמר, אותו אשלח ללונדון הבירה למכירה, בכסף שארוויח אקנה סחורה אירופאית משובחת בזול ואמכור אותה כאן ביוקר, כך אגדל

'תיק' - לשימור

זהו מה שהוסיף רש"י להביא את תרגום הפסוק, שמעקה הוא 'כמין תיק שמשמר מה שבתוכו', כי כאמור, **ללא המעקה גם הקרן נפסדת**, והמעקה הגודר את מחשבת האדם, הוא זה שמשמר את מה שיש ביד האדם שלא יפול ממנו.

אפשר להעמיס את הדברים, בתוספת הבנה, בדברי הגמרא במסכת פסחים (ק"ת) 'אמר רב חסדא, מאי דכתיב (תהלים קל"ב, 6) 'הודו לה' כי טוב' - הודו לה' שגובה חובתו של אדם, בטובתו: עשיר - בשורו, ואת עני - בשי, יתום בכיצתו, אלמנה - בתרנגולתה'. כלומר, שהקב"ה גובה דין האדם, ממטלטליו ומנכסיו, ואינו פוגע בגופו [והפסוק נדרש, הודו לה' - כי עושה דינו בטובות שיש לאדם, היינו נכסיו, ואינו מעניש בגופו של אדם. דאי לאו הכי היה צריך לומר 'הודו כי טוב ה'', על כרחין שלא קאי על טוב ה' אלא על שעושה דין בטובת האדם (מהש"ס שם, ח"ב)]. ועיין ב'בן יהודה' (שם) שדייק מדוע הקדים ה'יתום בכיצתו' ל'אלמנה בתרנגולתה', הלא התרנגולת יקרה מהביצה. ותיקן, או משום דכך הוא סדר המקראות ברוב פעמים 'יתום ואלמנה'. או משום שפתח בזכרים - עשיר, עני, על כן המשיך בזכר - יתום, ורק לאחר מכן כתב הנקבה].

ויש לתת טעם מדוע נקט ביתום ואלמנה דווקא 'ביצה' ו'תרנגולת'. אלא, דקאי על המשל האמור בביצים. כי מטבע הדברים היתום הוא שיוצא למכור את הביצים, והאלמנה נשארת בביתה עם התרנגולת, והוא והיא - כל אחד בחלקו - מרבים לחשוב

הרבה בדמיונות בלא בטחון באֱלֹקִיו - ניצֵל את עשירותו, בדמיון.

כמו שאמרו בגמרא (מסכת שם, נה) 'אמר רב חסדא, חלמא בישא - עציבותיה מסתייה, חלמא טבא - חדוייה מסתייה'. חלום רע - העצב מסייעו, כלומר שיוצא ידי חובת החלום במה שהתעצב. וכן בחלום טוב, נחשבת לו שמחת החלום כאילו וכבר נתגשם. כך כלפי זה שנגזרה עליו עשירות, אם ירבה בדמיונות, בלא אמונה באלוקי עולם המכלכל חיים בחסד, **תתקיים עשירותו אצלו במוחו המדמיין ובמחשבתו הפוריה, ולא בפועל**.

'מעקה לגג' - גדר למחשבה

בזה ביאר את הכתוב כמין חומר, בנועם ובחן. 'כי תבנה בית חדש' - כאשר יעלה ברעיונו ענין כל שהוא לבנות בו את עתידך. וכאמור, הדברים אמורים בין ברוחניות ובין בגשמיות. 'ועשית מעקה לגגך' - הגג הוא כח המחשבה [ששוכנת בראש האדם, כמו גג לגג] ויש לעשות לו גדר מיוחדת, שלא תתפשט המחשבה אנה ואנה ללא מְצִירִים. 'ולא תשים דמים בביתך' - אל תרבה בדמים - מלשון דמיון - באותו בנין אשר אתה מתעתד לבנות. 'פן יפול הנופל ממנו' - כי התליה בביתך וההשענות על שכלך, הן תגרומנה שהקב"ה יפר עצותיך. ושמא על ידי ריבוי הדמיון יצא שכרך בהפסד, כי גם מה שהיה ראוי לִיפּוֹל בחֶלֶקךָ כנגזר עֲלֶיךָ מן השמים, יפּוֹל מִמֶּךָ ותפסידו, על ידי הנאת הדמיון ואי הבטחון בהזן ומפרנס לכל.

אך מאידך, נחמה יש כאן, על הצער הנגרם לאדם מניפוץ תוכנית כל שהיא שתכנן. כי לאמיתו של דבר כבר מעיקרא לא היו הדברים אמורים להיות, והא ראייה, שהדברים אכן לא קרו... אך הקב"ה בטובו יחשיב לו את הצער והעגמת-נפש על שלא עלתה בידו התוכנית, ויחשב לו כאילו הפסיד באמת וינוכה חשבון דינו.

'שלח תשלח' את החלום

בדרך צחות ידרש בזאת סמיכות הכתובים, שהקדים למצות מעקה - מצות שילוח הקן, דכתיב (לעיל ו-י) 'כי יקרא קן ציפור לפניך וגו' אפרוחים או ביצים, והאם רובצת על האפרוחים או על הביצים וגו' לא תקח האם על הבנים, שלח תשלח את האם ואת הבנים תקח לך'.

קורה שאדם רואה לעומתו אפרוחים או ביצים, ובדעתו להדגיר האם על הבנים, ולהפריח בנינים באוויר. מִצְוָה לו התורה: 'שלח תשלח את האם' - שמוט מידך את דמיון הדגירה והמסתעף, ואת הבנים תקח לך' - החזק במה שיש בידך בפועל ובמציאות, ואל תתפס לדמיונות שווא לגדולות ולנצורות...

וידרשנו בזה חז"ל (ב"מ קג) 'כי יקרא' - פרט למזומן. והיינו שיתעסק רק במה שיש מזומן בידו באמת, ואל יתעסק בהל ובדמיון של 'אם על הבנים'...

ובמאמר העולם 'טוב ציפור אחת ביד, משתיים שעל העץ'. ורעיון הדברים מפורש בגמרא (כתובות פג:) 'אמרי אביי,

מחשבות האיך יתעשרו לרוב על ידי הדגרת התרנגולות על הביצים...

אבל כאן טמונה טובת הקב"ה. אשר דווקא מרוב רחמיו שובר את הביצים, ובכך מנפץ להם את כל העתיד שלהם והם מרגישים כאילו חרב עליהם עולמם, ולדידם אין כאן הפסד ביצה ותרנגולת גרידא, אלא הפסד של ממון הרבה שיכלו להרוויח... וזהו חסדו של הקב"ה, שלמרות שאלכבא דאמת כמעט ולא הפסידו מאומה, מכל מקום מחשב הוא את דמיונותיהם לאמת, וגובה את הדין מהחלום שלהם בלבד... וכעין מה שאמרו 'עציבותיה מסתייה'.

ה' מחשב הדמיון לפרעון

מכאן יקח האדם, תוכחת-מוסר מחד, וטללי חיזוק מאידך. מחד, הדמיון המופרע אשר מנתק את האדם מהאמונה בדי העולמים, מזיק לו ומונע ממנו את השפעה, כי הוא 'יוצא ידי חובה' בטובה שנגזרה לו - ברוחניות או בגשמיות - בכח הדמיון שלו. ואף עלול להפסיד עוד, כיון שאינו מאמין שהוא לבדו עשה ועושה ויעשה לכל המעשים, הוא מתעטר ב'כוחי ועוצם ידי' ואינו שת ליבו לכך ש'רבות מחשבות בלב איש' ורק 'עצת ה' היא תקום' (משלי יט, כג).

ובאמור, הוא הדין בענייני רוחניות. כי בשום דבר בעולם, אל לו לאדם לבטוח בכוחו, בכשרונותיו וביכולותיו, שהרי רק הקב"ה הוא לבדו עושה הכל, ואין אדם נוקף אצבעו מלמטה אלא אם כן מכריזין עליו מלמעלה' (סולן ט).

לעלות בהר ה'. וכל מה שיש ביכולתך לעשות, עשה, אך לא יתרה מזו.

שהרי כאמור, כאשר הרווח נעשה במחשבה פרועה ובלתי מציאותית, אף הקרן ניוזקה קשות. והיינו, שכאשר מבקש העובד-ה' לנסוק לשמי מרומים, להתעצם בהתמדת התורה ובחשקת התפילה, בעבודת האכילה ובתיקון המידות, והכל במחשבות העולות על יכולתו האמיתית - ימצא את הביצים האמיתיות מנופצות... וגם למה שהוא מסוגל באמת - לא יגיע.

על כן יבטח כל אחד בשם ה' וידע כי הוא עושה את המוטל עליו, בשלמות ובמלא קבלת עול מלכות, ו'לא-ל, גומר עלי' (תהלים נ, ג). שהרי 'לא עליך המלאכה לגמור', אך מאידך גיסא 'אין אתה בן חורין ליבטל הימנה' (אבות פ"ג מט"ו). עלינו לעשות 'מעקה' ל'גג' ו'להכניס את התעוררות הימים האלו, ה'מזומנים', לתוך תיק מוגדר וברור, כך תשתמר השפעת הימים כדבעי ויהיה לה קיום לעד.

יהא רעוא שאכן נוכל לנצל את מלא יכולותינו וכוחנו לעשירות בתורה הקדושה ובעבודת האלוקים, ולמלא את את הימים האלו כראוי להם, ונכתב ונחתם לאלתר לחיים טובים ולשלום, בעשירות ובשלוח, אכ"ר.

בוצינא טב מקרא'. ופירש רש"י, 'בוצינא - דלעת קטנה, קרא - דלעת גדולה. והאומר לחברו קח לך דלעת קטנה בגינתי, או המתן עד שיגדילו וקח גדולה - טוב לו ליקח הקטנה מיד, כי לא ידע מה יולד יום'.

ימי אלול בניצול מחושב

הדברים אמורים ביותר בימים אלו - תקופת ההכנה לימי הרחמים והרצון. שכן רבה המכשלה המצויה בזאת בקרב אלו שאש הקדושה בוערת בהם, והם מבקשים להתעלות בדילוג אחד, מבירא עמיקתא לאיגרא רמא.

אתא חודש אלול ובאחת הם מטפסים במעלה הר הקדושה, מקבלים קבלות, מרכים בהתעוררות תשובה, העמקה בדברי הימים האלו והתבוננות במהות התשובה. ואם אמנם הדברים חשובים ונחוצים ביותר, אך יש להזהר מאוד להפריד בין המציאות לבין החלום [כיוצא בדבר כלפי הספקי לימוד. יש מי שממלאים ספרי תוכניות בסדרים מלאים ובסיומי ש"ס חוזרים ונשנים, אך בפועל קשה עליהם סדר של שיעורים לימוד...].

חליצה לדמות לכבוש את ההר בלא מלחמה... על כל אחד לחשב חשבון נפשו בדקדוק, עד כמה מסוגל הוא

